

[Buraya yazın]

EEEH Dergi

Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

Sayı: 71

Ocak 2020

Editör: Meral Sözen.

Yazım Denetimi: Gülcan Altun, Canan Çam Yücel.

Web Sorumlusu: Can Deniz Balkaya, Ramazan Derin.

Web Teknik Destek: Uğur Gürbüz.

Sosyal Medya Sorumlusu: Dilek Başar Açlan.

Yayınlayan: Engelsiz Erişim Derneği.

İletişim Bilgileri:

Web: <http://eeeh.engelsizerisim.com>

E-posta: eeehdergi@engelsizerisim.com

Facebook: www.facebook.com/eeehdergi

Twitter: www.twitter.com/eeehdergi

Youtube: www.youtube.com/channel/UCYxPXyFBI1mOIsPKTcuFafw

İçindekiler

EDİTÖRDEN.....1

[Buraya yazın]

[Buraya yazın]

GELEN KUTUSUNDA KAPSAMLI BİR TEMİZLİK	3
ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ VE ÖRSELENMEK	6
DOKUNSAMAL MATERYAL ATÖLYESİ/KÜTÜPHANESİ PROJESİ FEN BİLGİSİ ATÖLYELERİ.....	9
ENGELLİLİK MÜCADELESİNE HAK TEMELLİ BİR BAKIŞ.....	13
GÖRENLERE İPUÇLARI - GÖZ TEMASI VE İLETİŞİM	20
ÇUVALDIZI KENDİMİZE.....	25
İNSAN, KÜLTÜR, MEDENİYET ÜÇGENİNDE ENGELLİLİK KAVRAMINA BİR BAKIŞ.....	28
SAKATLIK: YENİ BİR TARİH	31
DOĞRU MU DEĞİL Mİ?	40
ENGELLİLİK SÖMÜRÜNDE BOYUT ATLAMAK:	46
6. BEYAZ BASTON VE ERİŞİLEBİLİRLİK FESTİVALİ'NDEN İZLENİMLER.....	48

[Buraya yazın]

EDİTÖRDEN

2020'nin ilk sayısından merhaba sevgili okurlar,

Birçoğumuz için yeni yıl, yeni kararlar almak, yeni başlangıçlar yapmak için bir motivasyon kaynağıdır. EEEH Dergi ekibi olarak biz de 2020'ye sıkı bir başlangıç yaptık ve siz değerli okurlarımız için zengin bir sayı hazırladık.

Dilerseniz yeni sayımızın içeriğine hep birlikte göz atalım: Yeni yıl yeni başlangıçlar dedik ve 2020'ye girerken dergide bir yenilik yaptık. Bu sayıdan itibaren festival köşemizin yanında bir de bilişim köşemiz var. Yeni köşemizde bilgisayar ve internetle ilgili ipuçları gibi çeşitli yazılar yer alacak.

Bilişim köşemizin ilk yazısı Ramazan Derin'den geliyor. Birikmiş e-postalarınızı kısa sürede temizlerken önemli e-postalarınızı korumak artık daha kolay!

Peki birikmiş travmalarımızı silmek de bu kadar kolay mı? Kendisi de bir özel eğitimci olan konuk yazarımız Şenel Akyıldırım, öğrenme güçlüğü olan çocuklara yaşatılan değersizlik hissi ve bunun etkilerini tartışıyor.

Kapsayıcı eğitime giden yol, tabii ki erişilebilirlikten geçer. Canan Çam Yücel bu ayki röportajında, fen bilgisi dersleri için dokunsal materyal hazırlama atölyesini tanıtıyor.

Erişilebilirlik adına yapılan bu gibi düzenlemeler birer lütuf değil insan hakkıdır. Bahar Yavuz 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü'nde yaptığı konuşmanın deşifresini bizlerle paylaşıyor.

Bahar'ın da konuşmasında vurguladığı gibi, biz olmadan bizim adımıza asla karar vermeyin. Yani empati değil etkileşim istiyoruz. Tam da bu noktada Meral Sözen'in tavsiyelerini dikkate alarak kör bireylerle etkili ve sağlıklı iletişim kurabilirsiniz.

İnsanların engellilik algısını değiştirmek için onca çaba sarf ederken kendi algımızı ne kadar sorguluyoruz? Sevgi Mart, meşhur atasözündeki iğneyi değil çuvaldızı kendimize batırmamızı salık veriyor.

[Buraya yazın]

Sakatlık, engellilik ya da yeti farklılığı... Hangisinin daha doğru bir kullanım olduğu tartışması hala bir çözüme kavuşmamıştır. Konuk yazarımız Mustafa İşçier, farklı kavramların etimolojik kökenlerini irdeleyerek günümüzde engelliliğin adlandırılış biçimini sorguluyor.

Tarihte engelliliğin nasıl tanımlandığı kadar nasıl yorumlandığı da önemli. Günümüzde yetilerine göre değerlendirilen engelliler, bundan yüzyıllar önce olağan dışı görünüşleri nedeniyle sokaklarda sergileniyorlardı. Bir ibret tablosu olarak mı, yoksa bir sanat eseri gibi mi? Bu sorunun cevabını konuk yazarımız Elif Nur Aybaş'ın çevirisinden okuyabilirsiniz.

Günümüzde engelliler 17. yüzyıldaki gibi sokaklarda teşhir edilmiyorlar. Peki halkın büyük çoğunluğunun izlediği televizyonda engelliler nasıl temsil ediliyorlar? Bu soruya cevap arayan, biri gerçek biri kurmaca iki karakter incelemesi var bu sayımızda.

Gülcan Altun Seksenler dizisindeki Kör Ferit karakteri üzerinden, İlke Çeperli ise Müge Anlı ile Tatlı Sert programındaki Zeynep Ergül vakası üzerinden toplumdaki engelli imajını ve bunun medyaya yansımalarını analiz ediyorlar.

Tam da bu sayıda engelli bir polisiye karakter incelemesi çok iyi olurdu. Ama bu tür yazıların piri Habil Bozkurt bu sayıda festival köşemizde bekliyor bizleri.

Ocak ayı için bizden bu kadar. Biliyorsunuz, önümüzdeki ay 6. yılımızı dolduruyoruz. Bomba gibi bir 6. yıl özel sayısında buluşmak dileğiyle.

GELEN KUTUSUNDA KAPSAMLI BİR TEMİZLİK

Ramazan Derin

rramazanderin@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

Birkaç yıl boyunca mail'lerimin hiçbirini silmemiş olmam, finallerimin de yaklaşmasıyla birlikte kafamı kurcalamaya başladı. Bunun sonucunda, gelen kutumdan binlerce mesajı çok kısa bir süre içerisinde temizledim ve Gmail e-postalarını kısa sürede temizlemek isteyenler için izlediğim yolu paylaşmaya karar verdim.

Gmail'imiz'i temizlemeye başlamadan önce, gelen kutumuzda en fazla bulunduğunu düşündüğümüz mail'lerin konu başlıklarını, mail adreslerini ya da arama yaparken kullanabileceğimiz anahtar kelimeleri bir yere not etmemizde fayda var. Çünkü bu kelimelerle, filtreleme yapıp arama sonuçlarında çıkan maillerin tümünü seçerek silme işlemi gerçekleştirileceğiz.

Anahtar kelimeler yerine, mail adresleri üzerinden temizlik yaparsanız, silmek istemediğiniz bir mail'i silme riski azalacağından, e-posta adreslerini kullanarak filtre yapmanızı öneriyorum.

En çok mail geldiğini düşündüğümüz mail adreslerini bir yere not aldıktan sonra, eğer Gmail'i "Temel html görünümü"nde kullanıyorsak, "standart Gmail görünümü"ne geçirelim. Bunun için Gmail'e girdikten sonra, "Insert F7" tuşuyla linkleri listeleyelim, "Home" tuşuna basarak link listemizin başına gelelim ve "S" tuşuna basarak "Standart görünüme geçin." linkini açalım.

Bu aşamada Internet Explorer kullananlar için bir uyarı yapmak istiyorum: Kullandığınız ekran okuyucu, yanıt vermeyebilir, internet sayfanız kapanabilir, bilgisayarınız kasabilir. Bu nedenlerden dolayı, Internet Explorer dışında bir tarayıcıyla, bu işlemleri yapmanızı öneriyorum.

[Buraya yazın]

Gmail standart görünümü açıldığı zaman, internet sayfamızın başına gelelim v “B” tuşuyla hareket ederek “Gelişmiş arama seçenekleri” düğmesini bulup etkinleştirelim.

Şu ana kadar sorunsuz ilerlediyssek, karşımıza mail’lerimizi filtreleyeceğimiz web sayfasının açılmış olması gerekiyor.

Bu sayfa; mail’lerimizi Gönderen, alıcı, konu, içerdiği kelimeler, Şunu içermeyen, boyut, tarih aralığı ve hangi e-posta kutusu içerisinde arama yapılacağını seçebileceğimiz bir sayfa.

Kolay bir örnek üzerinden gitmek ve yazıyı aşırı uzun tutmamak için bu aşamada sadece gönderen alanına “E” harfiyle ulaşarak, “info@twitter.com” adresini yazıyorum ve form kipini “Escape” ile kapatıyorum. Son olarak, “info@twitter.com” dan gelen mail’leri listeleyebilmek için “B” harfine basalım ve karşımıza gelen “E-postada Ara” seçeneğini etkinleştirelim.

Şimdi gelen yeni sayfada “B” harfiyle hareket ederek, “seçin” düğmesini etkinleştirelim, burada karşımıza dört seçenek çıkıyor ama bizi ilgilendiren kısmı, “tümü” seçeneği. Aşağı yukarı oklarla hareket edip “tümü” seçeneğinin üzerine geldiğimiz zaman “Enter” tuşuyla, bu seçeneği etkinleştirelim.

Birkaç saniye sonra ekran okuyucu programımız muhtemelen kaç tane mail’in seçildiğini, bize seslendirecektir. Seslendirmez ise, herhangi bir sorun yok, “Esc” tuşu ile yine form kipini kapatıp işlemlerimize devam edebiliriz.

Linkleri tekrar listeleyelim ve “Bu aramaya uyan tüm ileti dizilerini seç” linkini etkinleştirelim. Birkaç saniye sonra muhtemelen ekran okuyucumuz, “Tüm ileti dizileri seçildi” gibi bir mesaj seslendirebilir; seslendirmez ise de, bir sorun yok, gereksiz mail’lerimizden kurtulmak için işlemlerimizin son iki aşaması kaldı. “B” harfi ile dolaşarak “Sil” düğmesini buluyoruz ve etkinleştiriyoruz. Karşımıza, “Toplu işlemi onaylayın, bu işlem, bu aramadaki tüm ileti dizilerini etkileyecek. Devam etmek istediğinizden emin misiniz?” sorusu geliyor. Şu ana kadar yaptığımız işlemlerin boşa gitmemesi için “B” harfiyle dolaşıp “Tamam” düğmesine tıklayalım.

Notlar:

[Buraya yazın]

- Eğer, “Ne var, ne yok, kurtulmak istiyorum ben bu mail’lerden.” diyorsanız, mail’lerin filtrelendiği sayfaya ulaştığımızda, “alıcı” kısmına kendi e-posta adresinizi yazmanız yeterli olacaktır. Kalan işlemlere aynı şekilde devam edip tüm iletilerinizi kurtulabilirsiniz.
- Filtreleme seçeneklerini tek tek anlatırsam, yazı çok uzun olacaktı, bu nedenle sadece bir örnek üzerinden gittim ama siz de kurcalayarak çok basit bir şekilde keyfinize göre mail’lerinizi filtreleyip tümünü silebilirsiniz.
- Bu işlemleri yaparken, dikkatli olmanızı ve kaybolduğunda üzülebileceğiniz mail’ler varsa, onların hepsini yedekledikten sonra mail’leri silmeye başlamanızı öneririm.
- Tekrar “Temel html görünümü”ne geçmek için “B” harfiyle “Temel html görünümü” düğmesini etkinleştirebilir, sonrasında ise linkleri listeleyip “Temel html görünümünü varsayılan olarak ayarla” linkiyle standart görünümden kurtulabilirsiniz.
- Bazı durumlarda “Temel html” varsayılan olarak ayarlansa da, Chrome kaynaklı olarak varsayılan görünüm “Temel html” olmuyor, İnternet Explorer’dan Gmail adresinize giriş yapıp “Temel html’i varsayılan olarak ayarla”yı seçerseniz, bir sorun kalmıyor.

ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ VE ÖRSELENMEK

Şenel Akyıldırım

senelakyldrm@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

Ben bu yazıda Özel Öğrenme Güçlüğü'nün tanımı ve çeşitleri üzerine yazmak istemiyorum; bu kitabı bilgilere günümüzde birçok yerden ulaşılabilir. Ancak kitaplarda ve internette yazmayan bir şey var ki bu çocukların örselenmişliği.

Ben yaklaşık 16 yıldır özel gereksinimli çocuklarla çalışmaktayım. Hemen hemen bütün engel grupları ile çalıştım veya tanıştım. Ancak son beş yıldır özellikle Öğrenme Güçlüğü'ne dair tanı almış ya da tanı almamış fakat Öğrenme Güçlüğü özelliklerinden bazılarını taşıyan öğrencilerle yoğun olarak çalışıyorum.

Deneyimlerim ve anılarım üzerinden bu çocukların yaşadığı zorlukları sizlerle paylaşmak istiyorum. Birçoğumuzun hayatta Öğrenme Güçlüğü olan sınıf arkadaşı, komşusu veya akrabası olmuştur. Biraz hafızamı yokladığımda, ben de okul hayatımı gözden geçirdiğimde, şimdi adını koyabildiğim, çocukluğumda öğretmenimin “sınıfın tembeli” diyerek her gün azarladığı, hep heceleyerek okuyan arkadaşımın aslında Öğrenme Güçlüğü olduğunu, bu meslekle tanışınca adlandırdım. Ben kendi hayatıma dair 25 yıl öncesinden örnek verdim ancak içinde bulunduğumuz bilgi çağında bile maalesef benzeri durumların yaşandığını görüyorum.

Ancak bu arkadaşımın Öğrenme Güçlüğü yerine; görme, işitme ya da fiziksel bir engeli olsaydı, öğretmen ona “Neden yürümüyorsun, neden görmüyorsun, neden duymuyorsun?” diye bağırmayacaktı. Ancak görünmeyen ve kabul edilmeyen bir şey vardı ki o da diğer çocuklarla aynı bedensel görüntüye sahip olup da aynı düzeyde okuyamaması ve yazamamasıydı.

Birlikte çalıştığım ve anılarımda tebessümle hatırladığım bir öğrencim, tanıştığımızda ilkokul ikinci sınıftaydı; tanıştık, birlikte oynadık, eğlendik ve “Ne çalışmak istersin?” diye sorduğumda; “Okumayı, yazmayı öğret, arkadaşlarım gibi okuyup yazamadığım için öğretmenim bazı derslerde beni birinci sınıfların yanına gönderiyor, gitmek istemiyorum.” demişti. Şimdi bu çocuk durumunun farkında, öğrenmek de istiyor ancak yanlış giden bir şeyler var; ta ki birinci sınıftan beri yani bu çocuk 1,5 yıldır öğrenme isteği ve öğrenemiyor olmanın mücadelesi ile baş

[Buraya yazın]

başa kalmış. Bu öğrencim ile çalıştığımız şey, “öğrenmeyi öğrenme” oldu ve okuma yöntemi değişince, kısa sürede değişim gösterdi. Bu durumun öğrencimde yarattığı örselenmişlik ortadan kalktıkça, özgüveni geldi ve çocuk neyi, nasıl öğreneceğini keşfetti.

Bu öğrencim ile yaşadığım, hatırladığımda tebessüm ettiren tatlı bir anımı paylaşmak isterim; okuma-yazma çalışırken “ip” yazmasını istedim. “Öğretmenim, benim kardeşimin adı da ‘ip’ ile başlıyor” dedi. Benim de aklıma ilk “İpek” geldi ama bunu ona söylemedim tabii ki. “Kardeşinin adı ne?” diye sordum. “İbrahim” dedi.

Disleksi tanılı bir öğrencim, “Bana, ters okuyorsun diyorlar ama bana göre de onlar ters okuyor.” demişti. Doğrular kime göre, neye göre doğru demek isteyen bu çocuk da bütün çocuklar gibi örselenmeyi hak etmeyen fakat babası tarafından ders çalıştırılırken bir sürü acımasız eleştiri duyan bir çocuk.

“Özel gereksinimli çocuklarla çalışmak, bir ülkeyi keşfetmek gibi.” diye düşünüyorum. Eğer bu çocuklarla doğru iletişim kurar ve doğru yöntemi kullanırsanız; bu çocukların renkli, farklı ve hiç kimsenin bilmediği, keşfedilmemiş sokaklarında keyifle gezersiniz.

Öğrencilerimin okuma-yazma becerileri geliştikçe, sınıfta varlık göstermeye başladıkça, gelip “Ben bugün parmak kaldırdım, soruyu bildim, öğretmenim aferin dedi.” gibi cümleleri kurmaları, bir öğretmen olarak beni ayrıca mutlu eder. Çünkü bu durum aslında birçok çocuk ve aile için küçük ama bizim çocuklarımız için çok kıymetli bir başarıdır. Bir de anlatırken gözlerinin içi parlar ki, o zaman yorgunluk yerine “Daha neler katabilirim?” diye sorarsınız; bu işin tilsimi da budur diye düşünüyorum.

Bu çocuklar genelde normal veya normalin üstünde zekaya sahip olabiliyor. Ancak öğrenme şekilleri, zekâları herkes gibi birbirinden farklı olmasına karşın, ortak yönleri var ki o da görünmeyen, görülmeyen, kabul edilmesi zor bir engele sahipler ve ortak duyguları “örselenmek”.

Birçok aile ve öğretmenden duyduğum ve duyacağımı bildiğim cümle; “Hocam ilgilenmiyor, istese yapar, dersi dinlemiyor, kâğıt kesiyor derste, defterini karalıyor vs.” Ben de diyorum ki; “Japonca var mı?”. “Yok.” “Peki, sizi Japonca bir seminere soksak; saçınızla, kıyafetinizle oynamadan, sağınıza, solunuza bakmadan kaç gün kaç saat dayanabilirsiniz?” Bu çocuk tahtayı takip edip yazamıyorsa, sınıfta varlık gösteremiyorsa, hele bir de arka sıralarda cam

kenarına oturtulmuşsa, öğrencimin söylediği gibi eve gidince “ Bugün bizim okulun yanından amcam geçti, camdan gördüm.” der.

Bu çocuklar ile doğru yöntem kullanarak çalışıldığında ve çocuğun kendi öğrenme stilleri, üst bilişsel becerileri desteklendiğinde, ortaya çok güzel sonuçlar çıkıyor. Bu çocukların yetenekleri işin içine katıldığında; okuma, yazma ve öğrenmeyi öğrenme becerileri geliştirildiğinde; daha dik yürüyen, motivasyonu artan, özgüveni artan bireyler ortaya çıkıyor. Bu konuda öğretmenlerin birçoğunun “Ama diğerleri de ister.” demeden “pozitif ayrımcılığı” nasıl yapacaklarını öğrenmeleri gerektiğini düşünüyorum. Bu çocukları ön sıraya oturtmak çok daha doğrudur, bunu önerdiğim bazı öğretmenler var ama bazı öğretmenler de “Ben her ay yer değiştiriyorum, arkadaşları da ön sıraya oturmak ister.” diyorsa, uyarlamalara direniyorsa, daha çok yolumuz var demektir. Eğitimde, feda edilecek bir fert bile yoktur. Çocuklarımızın Örselenmeden, potansiyelini ortaya çıkartabilen, mutlu bireyler olmasını canı gönülden diliyorum. Ve bana; “İyi ki bu işi yapıyorum.” dedirten bütün öğrencilerime, öğrenirken öğrettikleri için, bana yazdıkları mektuplar için, çantama gizlice koydukları kuru yemişler ve fotoğraflar için sonsuz teşekkür ediyorum.

DOKUNSAK MATERYAL ATÖLYESİ/KÜTÜPHANESİ PROJESİ FEN BİLGİSİ ATÖLYELERİ

Canan Çam Yücel
canancam@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

2020 yılının ilk sayısından hepimize merhaba değerli okurlar. Bu yılın herkes için erişilebilir bir yıl olmasını diliyorum. Söz erişilebilirlikten açılmışken, bu sayıda sizlere; herkes için tasarlanmış erişilebilir materyaller hazırlandığında, görmeyen öğrencilerin soyut kavramları ve çizimleri zihinlerinde nasıl somutlaştırdıklarına şahit olduğumuz, projemizin üçüncü ayağı olan Fen Bilgisi Atölyelerinden bahsetmek istiyorum. Bu amaçla, projenin uygulama alanlarından biri olan Parıltı Görmeyen Çocuklara Destek Derneği'nden eğitimci arkadaşımız Selda Çelik ile bir görüşme gerçekleştirdim ve proje hakkında merak ettiklerinize cevap bulabileceğiniz birkaç soruyu kendisine yönelttim. Selda'ya hem projede verdiği emek için hem de sorularına verdiği içten cevaplar için çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca, bu projenin en başından sonuna kadar; programın oluşturulması, hedef ve kazanımların belirlenmesi, üç boyutlu materyallerin ve çizimlerinin hazırlanması, ön test ve son testlerin uygulanması, projenin Fen Bilgisi ayağının Hem Veysel Vardal Görme Engelliler Okulu'nda hem de Parıltı Görmeyen Çocuklara Destek Derneği'nde uygulanması konusunda bize danışmanlık yapan, Kafkas Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. M. Şahin Bülbül hocama emekleri için çok teşekkürler.

Bu yazı ile Altı Nokta Körler Vakfı liderliğinde yürütölen Dokunsal Materyal Atölyesi/Kütüphanesi Projesi ile ilgili yazı dizimin sonuncusunu sizlere ulaştırıyorum ve sizi Selda Çelik ile yaptığımız görüşme ile baş başa bırakıyorum:

Canan: Projeye katılan öğrencilerin profili (yaşı, sınıfı, okul türleri, engel durumu) hakkında biraz bilgi verir misiniz?

Selda: Çalışmada, 10 - 15 yaşları arasında 4. sınıftan 8. sınıfa kadar öğrenciler vardı. Öğrenciler, İstanbul, İzmit ve Bursa'dan katıldılar. Devlet okulları ve özel okullarda okuyan

[Buraya yazın]

kaynaştırma öğrencileri ve körler okulundan öğrenciler vardı. Engel durumlarından bahsetmek gerekirse, total kör öğrenciler ağırlıktaydı. Bunun yanı sıra, az gören ve çok engelli öğrenciler de çalışmaya katıldılar.

Canan: Derslerde video kaydı alındığını biliyorum. Sizce bu durum, dersin işlenişini veya öğrencilerin derslere katılımını nasıl etkiledi?

Selda: Video kayıt alınması ile ilgili sadece bir öğrenci performans kaygısı yaşadı. Genel anlamda öğrencilerin katılımını olumsuz etkilediğini söyleyemem. Dersin başında, video kaydının neden yapıldığını açıkladığımızda, öğrenciler bu çalışmanın önemini daha iyi kavradılar. Sonuçta bir geribildirim mekanizmasının olması, öğrencilerin materyal hakkındaki düşüncelerinin, bu çalışmaya emek verenlerce analiz edildiğinin, önemsendiğinin bilinmesi bana göre katılımı arttırdı.

Canan: Öğrenciler, projede kullanılan materyallerle ilk defa mı karşılaşıyorlardı yoksa materyaller konuyu pekiştirme amaçlı mı kullanıldı?

Selda: Öğrencilerin tamamı, çalışmadaki materyallerle ilk defa karşılaştılar. Çalışılacak materyalle ilgili konuları, bazı öğrenciler daha önce derslerde görmüş, bazı öğrenciler henüz o konuya geçmemiş, bazıları da zaten "Görmeyen çocuklar, öğrenemez." diye konuyu atlayan öğretmene denk gelmişti.

Kazanım bazında konuşursak; kazanıma sahip öğrenciler için materyalle dersi işlemek, öğrenmenin kalıcılığını sağladı; kazanıma ait bilgisi olmayan öğrenciler içinse, etkin öğrenme sağladığını ve okullarındaki derse katılımlarını artırdığını, öğrenciler kendileri aktardılar.

Canan: Materyaller açısından baktığınızda, öğrencilerin ilgisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Selda: Uygulama başlamadan önce, öğrencilere o uygulamada kullanılacak materyal ve konu kazanımını söylemedik. Bu durumu, materyal için ön test - son test çalışması yapmak adına yaratmıştık ancak zamanla bu bilinmezlik, öğrencilerde merak duygusu uyandırdı ve çalışmaya olan güdülenmeyi arttırdı. Öğrencinin incelediği materyal hakkında çağrışımlarını, özgürce ifade etmesi desteklendikçe, materyali inceleme, tanımak için farklı pozisyonlarda tutma, "Kendim

tasarlasaydım, şöyle yapardım” gibi yorumlara tanık olduk. Yetersizlikten farklı derecelerde etkilenmiş ve her sınıf düzeyinden öğrenciler, materyallerin ilgi çekici ve etkin katılımı sağladığını ifade ettiler; özellikle, “Keşke okullarımızda da bu materyallerle dersi işleseydik” dediler.

Canan: Derslerde üç boyutlu materyallerle birlikte çizimlerin kullanılmasının öğrenme sürecinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?

Selda: Öğrenme, basitten karmaşığa ve somuttan soyuta gerçekleşen bir süreçtir. Üç boyutlu materyal tasarımları, hedeflenen kazanımların oldukça soyut olduğu durumlarda bile anlamlı öğrenmeleri sağladı. Örneğin, 5. sınıf öğrencileriyle yapılan “gölgenin oluşumu” çalışmasında, üç boyutlu materyal sayesinde, hedeflenen kavram ve genellemelere, öğrencilerin kendilerinin ulaştığı kaydedildi.

Birçok kazanımda hem üç boyutlu materyal hem de çizimlerin kullanılması (biz, bu çizimlere iki buçuk boyutlu dedik), Fen Bilgisi gibi sözel anlatımın yeterli olmadığı deney, gözlem, bilimsel düşünme gibi süreçleri gerektiren bir disiplinde, görmeyen öğrencilerin akranları gibi yaparak yaşayarak öğrenmesini destekledi. Fen Bilgisi kazanımlarına ilişkin mürekkep baskılı kitaplarda yer alan çizim, tablo, grafik ve kavram haritalarının kabartma çizimlerinin tasarlanması; görmeyen öğrencilerin grafik yorumlama ve kavram haritaları kullanarak kavramsal ilişkiler kurma gibi becerileri kullanmasını sağladı.

Canan: Projeye başlarken ne hedefliyordunuz, hedeflerinize ulaşabildiğinizi düşünüyor musunuz?

Selda: Projenin hedefi; görmeyen öğrencilerin, tasarlanan materyaller yardımıyla Fen Bilgisi dersindeki kazanımlara ulaşmalarının sağlanması, “öğrenilemez” denilen kazanımların, materyal desteği ile öğrenilmesi diyebilirim. Uygulama öncesi yapılan ön test ve uygulama sonrası yapılan son test verileri de gösterdi ki proje hedeflerine ulaşmıştır.

Canan: Dersler esnasında, yaşadığınız ilginç bir anekdotu paylaşabilir misiniz?

Selda: Uygulama sırasında beni en çok etkileyen durumu aktarmak isterim, total kör 7. sınıf öğrencisi ile “aynalarda görüntü oluşumu”nu çalışıyorduk. Öğrenci kabartma çizimleri incelerken

ona, bu çizimlerin, mürekkep baskılı kitaplardaki çizimlerin aynısı olduğunu söylediğimizde, yüzündeki şaşkın ifadeyi ve, “Ya, aynısı mı gerçekten? Onlar da bunlara mı baktılar?” sorularını unutamıyorum. Bu durumu şöyle okumak gerekir: Öğrenmenin önündeki engel, bireyden değil, yöntem ya da öğretmenden kaynaklıdır.

Canan: Projeye dair görüşlerinizi özetleyecek olursanız, kısaca neler söylemek istersiniz?

Selda: Öğrenciler Fen Bilgisi dersinde, diğer ders gruplarından çok daha fazla gözlem, deney ve yaparak yaşayarak öğrenme deneyimlerine ihtiyaç duyarlar. Görmeyen, az gören öğrencilerin öğrenme ortamlarında kullanılan öğretim yöntem ve tekniği genellikle anlatım tekniğine dayanmaktadır. Bu noktada öğrenci, pasif/edilgen bir yapıdadır. Çalışmalarımız, bizlere şunu gösterdi: Öğrenciler, proje sonunda, kendilerinin deneyimledikleri Fen Bilgisi derslerinin aksine, bu ortam ve materyaller sayesinde aktif öğrenen, bilgiyi keşfeden, yaratıcı düşünce ve problem çözme becerilerini kullanan bir yapı kazandılar.

Son olarak; ilk lisansımı Biyoloji Öğretmenliği, ikinci lisansımı da Özel Eğitim Öğretmenliği’nde yapmış, iki farklı disiplin alanından bir öğretmen olarak, fen alanında Türkiye’de ilk defa yapılan bu çalışma, benim öğretmenlik becerilerimi inanılmaz bir noktaya taşıdı; bu nedenle, beni bu projenin bir parçası yapan tüm proje ekibine teşekkür etmek isterim.

ENGELLİLİK MÜCADELESİNE HAK TEMELLİ BİR BAKIŞ

Bahar Yavuz

psybahar@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

Aşağıdaki konuşma, Bahar Yavuz'un 10 Aralık 2019 tarihinde İnsan Hakları Günü kapsamında Çiğli Belediyesi tarafından düzenlenen, Yerel Yönetimlerde Hak Temelli Engellilik Politikası Çalıştayı'nda yaptığı konuşmanın deşifresidir. Çalıştayıdaki diğer konuşma ve atölye çalışmalarının çıktılarının daha sonra kitap halinde yayınlanacağı bilgisi edinilmiştir.

Bahar YAVUZ :

Merhabalar değerli Çiğli Belediyesi Başkan Yardımcımız, değerli konuklar, değerli belediye çalışanlarımız ve sevgili sunum arkadaşlarım.

İsmim Bahar, Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji mezunuyum ve üniversiteye adımımı ilk attığım günden itibaren engelli aktivistiyim diyebilirim. Daha hazırlıkta eğitim ve gençlik alanında gençlerin güçlenmesi, savunuculuk faaliyetlerinin bizzat engelli öğrencilerce yapılması, daha bir dünya mesele için çalışan Eğitimde Görme Engelliler Derneği'nin kurucu üyeliğini yaptım, Engelsiz Erişim Derneği aktivist bakışımı güçlendirici alt yapıyı oluşturdu, Engelli Kadın Derneği'nde kör bir kadın olarak çoklu ayrımcılığın gündeme gelebilmesi, güçlenebilmek adına görev üstlenmeye çalışıyorum. Alanda var olmamda tabii ki Türkiye şartlarının ve okumuş olduğum üniversitenin etkisi de büyüktür. Kimliğim ve tecrübelerimin bana kattıklarıyla , sizlerle beraber Hak Temelli bakışı konuşmak isterim. Evvela engellilik nedir?" "Hak temellilik nedir?" onu bir oturtmamız gerekiyor çünkü hepimiz aynı anda aynı şeyden bahsediyor olmazsak, benzer çıkarım yollarını takip edemeyiz. O yüzden önce engellilik ile ilgili biraz konuşmak istiyorum; şimdi "engellilik" dediğimiz kavram yüzyıllardır belli kimliğe sahip insanları nitelendirmek için kullanılmış bir sözcük. Evvelinde "özürlü, sakat, kusurlu" ve benzeri tabirlerle isimlendirilen bir grup var ki, aslında bütün

[Buraya yazın]

kelimelerin anlamları o gruba karşı olan yaklaşımı gösteriyor. “Engelli” kelimesine baktığımız zaman “engel” sözcüğüyle dile gelen, o durumu kendinde taşıyan kişiyi işaret ettiğini anlayabiliyoruz ve bu “engel” dediğimiz şey, şu anki kabul ettiğimiz ve Hak Temelliliğin içinde var olan yaklaşımda “toplumsal düzenlemelerin ve sunulan hizmetlerin bazı bireyleri dışarıda bırakması nedeniyle ortaya çıkan bir durum. Peki, buraya nasıl geldik? Buraya şöyle bir yolla geldik, biz her zaman engellilik meselesini konuşurken, “hak temelli”liğe gelmeden evvel farklı modelleri dile getiriyoruz ki bugüne kadarki süreçte tarihte ve hala uygulanagelen bazı durumları anlayabilelim diye. Bunlardan belki de sıklıkla karşılaştığımız model, “yardım temelli” dediğimiz engellileri eksik, kusurlu bireyler olarak görüp onlara acıyarak birtakım destekler verilmesini, onlara para verilmesini, bedava hizmet sunulmasını, onların bakıma muhtaç bireyler olarak kabul edilmesini ve sürekli olarak onların ihtiyaçlarının kendi gerçeklikleri doğrultusunda değil de, karşılarında kendilerinden daha çok bilen, daha çok muktedir olan bireyler tarafından belirlenip karşılanmasını öngören model bulunmaktadır. Biz bunu nerede görüyoruz? Okullarda zarf dağıtılıp para toplanmasında, herhangi bir eğitim kurumunun herkesin erişimine uygun hale getirilmesi yerine engelli bireylerin belli kurum ve merkezlere gitmeye mecbur bırakılmasında, bir nevi hapsedilmesinde, herhangi bir sosyokültürel etkinlik ortamını engellilere uygun hale getirmek yerine buralara bedava ve belli günlerde engellilerin davet edilmesinde görüyoruz. Birkaç gün işte “3 Aralık'ta engellileri toplayalım, 16 Mayıs'ta engellileri toplayalım.” diye yapılan etkinliklerde görüyoruz. Bu yardım Temelli model engellilere, ihtiyaçlarını sorma gibi bir kaygı gütmeyen zihniyetin ürünüdür. Bu öyle bir sistem meydana getirir ki her engelli geldikçe sadece tükenip duran bir kaynakla çalışsınız, hem de sürdürülebilir ve kendini yenilemeyen bir düzen olduğu için başka engelli bireyler geldiğinde hiçbir şey yapamaz hale gelirsiniz. Yani kabaca her gelene para dağıtırsanız, paranız bir gün biter ama birilerine nasıl para kazanacaklarını ve kendilerini idame etmeleri için ne gibi eğitimleri nasıl alacaklarını gösterirseniz ve onlara uygun eğitimleri, uygun çalışma ortamlarını sağlarsanız, para da dağıtmanıza gerek kalmaz. Bu yüzden yardım temelli modelin bir çıkışı yok ve ne kadar birilerine yalnızca sadaka vermek üzerinden bir tarz yürütüyorsanız, o kadar hem siz yoruluyorsunuz hem de ihtiyaç sahibi her kim olursa, ihtiyacı gideremiyorsunuz. Oysaki engelli insanlar her şeyden önce hakları olan bireyler oldukları için Eğitim, sağlık, istihdam, sosyal Hayata katılım, bağımsız yaşam gibi hakları var ve bu hakları temin

[Buraya yazın]

etmek ve garanti altına almak, sürdürülebilir bir çözüm için daha makul yollar sunar. Hak temelli bakışı oturtmak için ele almamız gereken bir diğer modelimiz, medikal, tıbbi yaklaşım... Genelde insanlar olarak bir normallik algımız var ve bu normallik algımızı, güzel üretilip programlanmış bir makine örneği üzerinden düşünebilirsiniz. Çok keskin gözleri olan, çok uzun mesafeleri koşabilen, milyonlarca kokuyu hatta trilyonlarca kokuyu ayırt edebilen, her duyduğunu anlayabilen ve neyin sesi, hangi frekans olduğunu fark edebilen, bütün tatları adlandırabilen ve anlayabilen muhteşem bir varlık. Madem beş duyu var ve biz bunlardan bir tanesinin kaybının bir sıkıntı olduğunu düşünüyoruz, farz edin ki herkesin bu mükemmel beşliye sahip olmasını bekliyoruz. Gerçekte doğada olmayan bu kadar muhteşem bir varlık olmayı, veya bu kadar muhteşem olmasa bile belli standartlar çerçevesinde oluşmuş, tek tip insanların her yerde olmasını düşünüyoruz. Kim böyle standart beş duyuya sahip? Kimse sahip değil. Evet ve herkesten beş duyunun standart çalışmasını, tüm fiziksel yapının normallik algısının ölçülerinde olmasını, anlayış, yorumlama, sosyal beceriler açısından bir kalıptan çıkmışçasına bir olmasını düşleyerek, bu standarda uymayanları eksik bireyler olarak etiketliyoruz. “Normal” olarak kodladığımız insanların ve normaller, engelliler diye ayırdığımız bir dünyanın hakikatte bir karşılığı yok. Çünkü normal bir birey toplumda yok, genele “normal” diyorsanız, genelin de normali yok. Herkes bir normal standarda uygun davranmaya çalışıyor: Örneğin, şehirde, toplu taşıma kullanırken siz “normal”, gündelik rutininizi devam ettirirken, en basitinden ola ki bir şekilde bir gün hasta oldunuz, bebeğiniz oldu, kalabalık bir grupta gidiyorsunuz, dikkatsizliğinize denk geldi ya da hiç tanımadığınız bir yere gittiniz, bu noktada normallığınız bozuldu. Eğer standartlar ve normallik üzerinden bir şehir kurgusu, bir hayat kurgusu düşünürsek, o an engellenmiş oluyorsunuz, zaten o andan itibaren engelli oluyorsunuz. Dolayısıyla, “Engellilik dediğimiz kavramı üreten, toplumsal düzenlemelerdir.” bakışına böyle bir yaşanmışlığın ardından gelebiliyorsunuz. Medikal bakışın size normallikten saptığınızda söyleyeceği şey ise, sapan bir birey olarak kendinizi düzeltmeniz, kendinize bir ayarlama yaptırıp bu durumunuzdan kurtulmanız olacaktır. Medikal bakışın tezahürünü sokakta, işte, “Aa, işte ben gördüm geçenlerde, sizin de tedaviniz varmış, niye yaptırmıyorsun?” diyen herhangi bir vatandaştan, başka bir sağlık konunuzla ilgili gittiğinizde “Göz doktoruna gidiyor musunuz? Biliyorsunuz, tıp çok ilerledi” şeklinde yönlendirme yapan hekiminize kadar her kimlikten insanda farketmeniz mümkün. Aileden, toplumdan, doktordan,

[Buraya yazın]

medyadan, arkadaşlardan bunları duydukça bakıyoruz ki kendimize “Daha iyi tedavi olup daha da iyi nasıl görebilirim? Yani konforlu bir hayattan çok normal bir hayatı nasıl sağlayabilirim?” diye sormaya başlamışız. Fakat normalleşmenin de sonu yok. Neticede sürekli bir düzeltme, sürekli bir ayar çekme mantığı ile ilerleyen medikal model, bizi hiçbir zaman normale götürmeyecek. Çünkü hiçbir zaman bir normale ulaşamayacağız. Fakat fiziksel acılar çeken ve gerçekten fiziksel farklılıkları nedeniyle bir şekilde günlük rutininde güçlük çeken insanlar için ilaçlar, çeşitli destek teknolojilerinin sağlanması ile ilgili olarak medikal modelin olumlu anlamda desteğini gördüğümüzü de belirtmek önemli. Bir noktaya kadar medikal gelişmelerin bireylerin insan onuruna yakışır, daha rahat bir yaşam sürebilmeleri için üretiyor olması kıymetli. Bunu normalliğe ulaşmak için itici bir mekanizma olarak kullanmadıkça, sorun teşkil edecek bir durum olmayacaktır.

Kısaca paylaştığım yardım temelli ve medikal modellerin nerelerde çıkmaza girdiğini fark ettiğimizde, sürdürülebilir ve makul çözümler için hak temelli yaklaşım, bizim imdadımıza yetişiyor. Çünkü meseleye bir vicdan, bir düzeltme, bir normalleştirme meselesi olarak bakmadığımızda, yapılacak her uygulamanın işlevselliğini ölçebilmek için onun muhataplarıyla beraber hareket etmemiz gerektiğini kavrayabiliyoruz. Burada çeşitli ihtiyaçların, önceliklerin, farklılıkların ve kimliklerin gerçekliklerine bağlı olarak birtakım ihtimallerin varlığından haberdar oluyoruz ve buna uygun Politikalar geliştirebilmek için fırsat doğuyor. Böylece yapılan her ne ise, o insana verilen bir lütuf değil, hakikaten o insanın sahip olduğu bir hak oluyor. İnsanların, engelli bireylerin sahip olduğu haklara en temelde baktığınızda, herkesle eşit olabilmek tabii ki de garanti altına alınması gerekenlerin başında geliyor. “Hiçbir farklılığı nedeniyle, hiçbir birey ayrımcılığa uğramamalı.” diyorsak, engelli bireyler de kimliklerine dair farklılıkları nedeniyle ayrımcılığa maruz bırakılmamalıdır. Bu anlamda ayrımcılık dediğimiz şey illa gözle görülür bir şiddet, bariz bir nefret suçu şeklinde meydana gelmek zorunda değil. “Size uygun bir yer değil burası, özel öğretmenlerimiz yok, veliler sizi istemiyor.” diye engelli çocukları tüm çocuklarla beraber eğitim alma hakkından mahrum bırakmak, eğitimi almış bir engelliye, “Sana uygun şartlarımız yok. Zaten sen bu işi yapamazsın” diye işe almamak veya, “Sen çalışıyormuş gibi görün, işe gelme” gibi bir yaklaşımla gerekli düzenlemeleri yapmaktan kaçmak, katılmak istediğiniz bir faaliyet veya kurs için, “Size uygun bir hizmetimiz yok. Çalışmalarımız sürmekte, bir hizmetimiz olana kadar

[Buraya yazın]

bekleyin ya da engellilere özel yerler var, oralara gidin.” cevabını almak, “Engelliler için plates dersi”, “Engelliler için müzik etkinlikleri”, “Engelliler için dans kursları” vb. başlıkları taşıyan hizmetler üretmek, ayrımcılığın farklı yüzleridir. Ben eğer gitmek istediğim bir tiyatroya gerek fiziksel gerek içerik bakımından bir şekilde erişemiyorsam, mekan rahat ulaşmam, hareket etmem için uygun değilse, işaret dili çevirisi, sesli betimleme yoksa bir bakıma ayrımcılığa uğramış oluyorum. Benim için ayrı bir tiyatro etkinliği yapmanıza gerek yok. Zaten bu tarz etkinlikler engelli bireylerin gelir düzeylerine bakmaksızın bedava ve reklam amaçlı şeyler olduğu için sadaka oluyor. Dolayısıyla da ayrımcılık meselesini ve herkese eşit davranma meselesini en başa koymamız gerekiyor ve bunu sağlayabilmek için de “erişilebilirlik” dediğimiz bir durumun var olması gerekiyor. Nedir erişilebilirlik? Bir birey olarak sahip olduğumuz durumla beraber, eğer ihtiyacımız olan istediğimiz bir yere, bir hizmete, bir sisteme ulaşırken zorluk çekmiyorsak, bizim ihtiyaçlarımızı uygun bir şekilde düzenlenmiş ise, o zaman erişilebilir oluyor. Bu erişilebilirlik herkes için sağlanmışsa, bu herkes için tasarımın, evrensel tasarımın gözetildiği anlamına geliyor. Erişilebilir olan her şey, yollar, kurumlar, hizmetler, etkinlikler, eğitimler, iş ortamları bizi ayrımcılık denen şeyden uzaklaştırıyor ve eşitliği, gerçek anlamda sağlayabilmek için uygun ortamı yaratıyor. Aynı zamanda erişilebilirlik ile birlikte kapsayıcı da oluyor bu ortamlar, bu hizmetler, bu modeller... Girdiğimiz zaman kendimizi oraya ait hissediyoruz, kapsayıcılık en önemli meselelerden bir tanesi.

2007 yılının Aralık ayının 13’üncü günü, Birleşmiş Milletler’de Engelli Bireylerin Haklarına İlişkin Sözleşme imzalandı. Bu sözleşme Engelli bireylerin kurduğu bir komisyon tarafından hazırlanan ve baktığınızda bütün sözleşmeler içerisinde en ilerici ve hakları odak alan bir sözleşme. Biz 2008’de bu sözleşmeyi imzalayıp 2009’da taraf olduk, bu sözleşmeye dair hiçbir çekince koymadık. Çünkü herhalde düşünüldü ki biz Engelli Hakları Sözleşmesi’nde yer alan erişilebilirlik de dahil tüm ilkeleri kabul ediyoruz ve gözeteceğiz. İşte eşitlik, cinsiyet temelli eşitlik, Engelli bireylerin insan onuruna yakışır bir şekilde muamele görmesi ve yaşam alanları ile ilgili olarak hak, karar sahibi olmaları kapsayıcılık, erişilebilirlik... Bütün bunların var olduğu ve bütün bunlar üzerinden hakların tanımlandığı bir sözleşme bahsini ettiğimiz ve bu sözleşme ile beraber aslında biz ilk defa Engelli bireylerin ikincil vatandaşlar, ikincil insanlar değil de, bizzat hakkın sahibi yani yaşam hakkından tutun da ulaşım hakkına, bağımsız yaşamdan herkes gibi aile kurma

[Buraya yazın]

ve üreme hakkına sahip bireyler olduğunu onaylamış olduk. Burada örneğin bağımsız yaşam hakkı derken, herhangi bir şey yaparken kimseden izin almamız gerektiği, aksine bize bir şekilde destek oluyor dahi olsalar, bizim sahibimiz olmayan insanların bir şey yapmadan evvel bizden izin almaları gerektiğini, tümüyle eksik bireyler olmaktan çok farklı olan, topluma etkin katılması ve katılımının devlet eliyle desteklenmesi gereken bireyler olduğumuz kabul edilmiş oldu. Hem dünyada hem de 2008 itibariyle Türkiye için... Dolayısıyla, bütün düzenlemeler ve bütün uygulamalar artık ne engellilerin bedava bir yerlere girmesi ya da engellilerin engelleri yardım dağıtılması üzerinden ne de düzeltilmesi gereken varlıklar oldukları üzerinden gidecek, bundan sonra her şey Engelli bireylerin hak sahibi bireyler olduğu gerçeğini ele alarak onların haklarına yönelik yapılacak bütün uygulamaları, düzenlemelerin aynı zamanda onların içinde yer aldığı mekanizmalar eli ile sürdürülmesi, üretilmesi ve desteklenmesi şeklinde olacak demiş oluyoruz aslında kağıt üstünde. Şimdi bunu ne kadar uygulayabiliyoruz ve bununla ilgili neler yapılabilir, onu hep beraber tartışıyor olacağız. Ama şunda net olmamız gerekiyor ki bundan sonra konuşuyor ve tartışıyor olduğumuz hiçbir hizmet ve uygulama engelli bireylerin hakları, ihtiyaçları gözetilmeksizin sadece birilerinin vicdanı rahat etsin diye yapılmayacak, hangi engel grubu ve hangi birey olursa olsun fark gözetmeksizin kapsayıcı olacak. Çünkü ben körsem, benim yaşadığım körlük, dünyadaki tek körlük değil. Farklı kör bireylerin farklı ihtiyaçları ve önemsedikleri şeyler var, onların da gözetilmesi gerekiyor ve politikaların buna göre belirlenmesi gerekiyor. O yüzden "Evet, ben bir tane kör buldum, onunla konuştum, o zaman bu hizmet böyle alınmalı." yerine, alternatiflerin de bilindiği ve esnek bir şekilde planlandığı bir uygulama dizisi hayal edebilirsiniz. Bir harita olarak aslında keskin çizgileri olan bir resim gibi değil de daha yumuşak, yuvarlak hatları olan ve üzerinde istediğinizde ve ihtiyaç doğrultusunda oynamaların yapılabildiği bir hayat sanki, o kadar siyah beyaz olmayan, her şeyin net bir şekilde belirlenmediği, yeni kimlikler ve ihtiyaçlar doğdukça revize edilebilen bir politika, bir yaşam düşünebiliriz. Bunun için de ele almamız gereken en önemli şeyin başta da söylediğim gibi engelli bireylere dair söz söyleyenlerin, Engelli bireylerin haklarına dair savunuculuk yapanların, bizzat engelli olan bireyler tarafından gerçekleştirilmesi, söylenmesi ve önemsenmesi gerekiyor. Bunun için de buranın ne kadar erişilebilir olduğu yani şu an bu söz söylediğimiz ortam olan burasının her türlü engelli bireyin erişimine uygun olup olmadığı, en en birincil meselemiz olabilir. Bu yalnızca burası

[Buraya yazın]

değil, engelliliğın ve politikaların tartışıldığı her ortam için geçerli bir kriter. Bugün burada görme engelli, tekerlekli sandalye kullanıcısı, işitme engelli, CP'li, otizmli, psikososyal engel gruplarından olan insanlar var ise ve kendilerinde söz hakkı tanındığını hissediyorlarsa işte burası erişilebilir bir ortam demektir. O zaman burada biz engellilik politikasını hak temelli bir bakış açısıyla ele alabilecek şartları sağlamış oluyoruz. Bu yüzden de engellilik bağlamında politika tartışmak hak temelli çerçeveye oturtulduğunda, 10 Aralık, bir araya gelmek için oldukça isabetli bir tarih. Diğer bütün çalıştay ve toplantılar engellilik için belirlenmiş günlere koyulurken, bugün burada 10 Aralık'ta bunu konuşmaktan dolayı mutluluk duyuyorum ve bu tarihin belirlenmesinde emeği olan herkese çok teşekkür ediyorum.

GÖRENLERE İPUÇLARI- GÖZ TEMASI VE İLETİŞİM

Meral Sözen

meralsozen1@gmail.com

Sayı:71, Ocak 2020

Madem yeni bir yıla başladık; ben de mesleğimin bana bahsettiği, aynı şeyleri defalarca ve farklı yöntemlerle sıkılmadan anlatabilme becerimi bütünün yararına işletmeye karar verdim. Ortada şöyle bir gerçek var ki toplumun büyük çoğunluğu, bir görme engelliyle karşılaştığında nasıl davranacağını bilemiyor ve sağlıklı bir iletişim kurmakta sorun yaşıyor. Yeni yılın bu ilk sayısıylabirlikte, belli başlı temel bilgileri örnekler üzerinden hemen sunmaya başlayalım o halde.

*Muhatabınızın ismini öğrenmek iletişimin önündeki pek çok engeli kaldırır.

[Buraya yazın]

Uçaktayım. Güzel bir yolculuğun ardından uçağımız havaalanına inmiş. Ne yazık ki erişilebilir bir düzenleme olmadığından, uçaktan ayrılmak için diğer yolcuların inmesini ve görevlinin bana eşlik etmesini bekliyorum. Bir süre sonra tüm yolcular iniyor ve karşıdan gelen görevlinin sesini duyuyorum, “Evet, buyurun hanımefendi; ben size eşlik edeyim” diyor.

Yerimden tam doğruluyorum ki, “Hayır, size demedim” diyor, oturuyorum.

Oturur oturmaz, “Yok yok, siz gelin hanımefendi” diyor.

Tekrar kalkıyorum ve, “Siz değil hanımefendi, siz bekleyin” diyor.

Anlıyorum ki hemen yan tarafta bir görme engelli daha var ve görevli her konuştuğunda ikimiz de üstümüze alınıyor ve aynı hareketleri yapıyoruz. O an için gülüyorum ama her zaman gülmem onu söyleyeyim. Görevlinin içine düştüğü ve bizi de düşürdüğü açmazdan onu kurtarmak için, “Ben size yardımcı olayım beyefendi” diyorum. “Asla aklınıza gelmeyecek dahiyane bir önerim var, isimlerimizle hitap etmeye ne dersiniz? Benim ismim Meral mesela. Gerisi sizde...”

*Bir görme engellinin sizinle göz teması kurmaması; sizi duymadığı, dinlemediği, konuşulanları anlamadığı, sizinle konuşamayacağı ve iletişim kuramayacağı anlamına gelmez.

Kalabalık bir masadayız. Herkese ne içmek istediklerini soruyorsunuz. Masada göz teması kuramadığınız bir görme engelli varsa, “Siz çay içer misiniz?” sorusuna cevap alamayabilirsiniz. Burada yapmanız gereken o kişiyi atlamak, sesinizi daha yüksek kullanmak veya daha ince ve kırılgan bir ses tonuyla sormak değil kesinlikle.

*Görme engellinin yanında gördüğünüz herkes, onun yardımcısı değildir.

Hiç yapılmaması gereken şeylerden biri de, görmeyen kişinin yanındaki bir göreni muhatap alıp ona sormak veya sordurmak. “Sorar mısınız çay içer mi?” demek yerine, kişinin ismini öğrenmeniz yeterli. Örnek: “Meral Hanım çay içer misiniz?” Görüldüğü gibi çok basit. Ne paniğe gerek var ne de bir iletişim krizine...

[Buraya yazın]

*Görme engellinin fiziksel olarak yakınında olmak veya bir şekilde iletişim kurmuş olmak, sizi onun doğal sözcüsü veya vasisi haline getirmez.

Örneğin diyorum ki, “Hayır, teşekkürler, çay içmiyorum.” Yandaki kişinin, “İçmiyormuş” diyerek Türkçeden Türkçeye çeviri yapmasına gerek yok. Hatta bununla da kalmayıp, “Çay içmiyormuş, başka bir şey var mı acaba?” diye durumdan vazife çıkararak tekrar dönüp, “Başka bir şey içer misin peki? Ne içersin?” diye tekraren kişiyi bunaltmasının, “Bir şey istemiyorum” cevabını da son olarak dönüp, “Bir şey istemiyormuş” diye bildirmesinin de son derece gereksiz olduğunu söylememe gerek yok herhalde.

Sonuç: Göz teması kuramadığınız bir görme engelli; sizi duyabilir, anlayabilir, sizinle konuşabilir. İster hastanede, sokakta, iş yerinde olsun ister arkadaş grubunda veya aile ortamında olsun; iletişim kurmak istediğiniz kişiyi doğrudan muhatap almanız gerekiyor. İster bir selamlaşma

[Buraya yazın]

ister bir sohbet isterse de bilgi alış verişı olsun, ona söyleyip söylemediğinizin anlaşılama

olasılığı olan durumlarda, bunun anlaşılmasını sağlayacak birkaç söz öbeği kullanarak olası

aksaklıkları çok rahat aşabilirsiniz.

Yeni yılda iletişim becerilerinizi geliştirmeniz dileklerle.

ÇUVALDIZI KENDİMİZE

Sevgi Mart Göcen

Sevgi.mart@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

“İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına.” diye bir atasözümüz vardır, bilirsiniz. Son dönemlerde okuduğum birkaç mail ve e-posta gruplarında dönen tartışmalar, bize iğnenin yetmeyeceğini gösterdi bana, arkadaşlar. Bu nedenle de silkinip kendimize gelmemiz için çuvaldızın daha iyi geleceğini düşünüyorum.

“Dezavantajlı gruplar”, “Özürlüler”, “Engelliler”, “Yeti kaybı olanlar”, “Özel gereksinimli bireyler”, “Kör, sağır, topal, zihinsel özürlü...”, “Engelli kardeş”, “Sakat”... Toplum nezdinde ne kadar çok nitelememiz var değil mi? Oysa tek bir kavram “İnsan” yeter, hepimizi anlatmaya. Yıllardır toplumu bilinçlendirme çabasındayız; farklı değil, eşit olduğumuzu, erişilebilirlik çözümlerinin yaygınlaşması ile toplumdaki tüm bireyler arasında herhangi bir fark kalmayacağını, aslında aynı işi farklı yöntemler kullanarak yaptığımızı, neyi yapıp neyi yapamayacağımıza başkalarının karar vermemesi gerektiğini, yeti farklılığının değil, erişilemezliğin engel teşkil ettiğini, ‘Bizim için biz olmadan asla’yı ve daha birçok şeyi, kendine normal diyenlere ifade etmeye çalışıyoruz. Ama son zamanlarda yapılan tartışmaları okuyunca, yanlış yerde kürek çektiğimizi düşünmeye başladım. Tüm bunları önce kendi camiamıza anlatmalıymışız hissine kapıldım.

Yine baltayı ayağımıza vuruyoruz, yine önce biz kabul ediyoruz bir şeyleri gören, duyan, yürüyen yani kendine normal diyenler gibi tam ve eksiksiz yapamayacağımızı... Sonra, bunun aksini savunanları acımasızca eleştiriyor, yerden yere vuruyoruz. “Sen eksikliğini kabul et; hiçbir zaman bir gören gibi yolda yürüyemezsin, film izleyemez, kitap okuyamaz, belirli meslekleri yapamazsın; hiçbir zaman bir yürüyen gibi hareket edemezsin, üst katlara çıkamazsın, parklarda dolaşamazsın, spor yapamazsın; hiçbir zaman bir duyan gibi iletişim kuramaz, derdini anlatamazsın...” diye üsteliyoruz. Sonra da eşit olduğumuzu anlatmaya çalışıyoruz. Peki, ne kadar yanlış yolda olduğumuzu fark etmiyor muyuz?

[Buraya yazın]

Toplum, engelliği dışlamak, ötekileştirmek, ona acımak, merhamet etmek, onu kendisinden aşağı görmek için fırsat kollarken, biz ekmeğine yağ sürmüyor muyuz? Önce kendimiz, “normal” dışı olduğumuzu kabul ederek, normal kalıbının bilinçaltını beslemiyor muyuz?

Bir olguyu kabul ettirebilmek için önce kendimiz, o olguya inanmalıyız. Yöntemini araştırmalı, çözümünü bulmalı ve bu çözümün, hayatın olağan akışı içinde yerini alması için mücadele etmeliyiz.

Evet, bir görme engelli Latin Alfabesi ile klasik tarzda yazılmış bir metni okuyamaz. Ancak, bunu kabullenip “Ben zaten görenler gibi okuyamam.” düşüncesine inanırsa, hiçbir arayışa da girmez. Oysa bugün, Latin Alfabesi ile yazılmış bir metni okumak, telefonumuza gelen bir mesajı okumak kadar kolay ve bunu da bu işi yapabileceğine inanan körlerin mücadelesi sonucu elde ettik. “Bir kör yolda düzgün yürüyemez, gideceği yeri bulamaz.” düşüncesine inansaydık, şu an hepimiz evlerimizde oturup ölümü bekliyor olurduk. Oysa birileri çıktı ve beyaz baston denen bir alet icat etti; bir başkası, navigasyon sistemlerini erişilebilir hale getirdi ve biz her şeye rağmen sokaklardayız, işimizin başında, hayatın tam ortasındayız.

Bir sağır ve dilsiz, hiçbir zaman insanlarla iletişim kuramayacağı düşüncesine inansaydı, bugün işaret dili denilen şey olmayacaktı. O insanlar da uydurulmuş sessizliklerine mahkum olarak kalacaklardı. Oysa, herkes konuşmanın sadece dil, dudaklar ve dişlerle yapılmadığını, el, kol ve mimiklerle de çok güzel konuşulabildiğini gördü. Ayrıca, size kim söyledi ki konuşmanın tek yönteminin seslerle olduğunu?

Tekerlekli sandalye, koltuk değneği, protez, biyonik organlar ve erişilebilirliğe hizmet eden daha birçok aparat, insanların “Ben zaten eksiğim, hiçbir şeyi diğerleri gibi yapamam.” hissine kapılmamasından doğdu.

Peki, geldiğimiz bu noktada, önümüzde bunca örnek varken, ayağımıza balta vuranlar da bu erişilebilirlik çözümlerinden sonuna kadar yararlanıyorken, neden hala eksik olduğumuzu iddia ediyoruz? Neden hiçbir şeyi kendisine normal diyenler gibi yapamayacağımıza inanıyoruz? Neden herkesten farklı muamele bekliyoruz?

Evet, belki beni fildişi kulemden bakmakla suçlayanlar olacak; evet, belki hayatın gerçeklerinden uzak olmakla itham edileceğim. Ama ben Güneşi hedefliyorum arkadaşlar ve biliyorum ki ıskalarsam da yıldızları tuttururum; sonra da en yakın yıldızdan Güneş’e ulaşırım.

[Buraya yazın]

Benim fildişi kalem çok büyük, hepinizi bekliyorum. Bırakın savaş baltalarınızı, alın tüm inançlarınızı ve gelin; inanıyorum bir gün anlatacağız, tek niteliğimizin “İnsan” olmak olduğunu herkese...

İNSAN, KÜLTÜR, MEDENİYET ÜÇGENİNDE ENGELLİLİK KAVRAMINA BİR BAKIŞ

Mustafa İşçier

mustafaiscier@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

“Kâinatın aynasıyım,
Madem ki ben bir insanım.
Hakkın varlık deryasıyım,
Madem ki ben bir insanım.”

Ne güzel söylemiş Aşık Daimi! Madem ki biz bir insanız, o halde düşünmek, üretmek ve sorgulamak bizim varlık sebebimiz. İnsan olmamızın bir gereği. Bu yazımda istedim ki, insan olmanın anlamını, “kültür” ve “medeniyet” kavramlarını sorgulayalım. “Engellilik” kavramını da bu denklem içerisinde çözümleyelim ve tartışalım.

Öncelikle, “insan” sözcüğüyle başlayalım. Arapçada “kişi veya topluluk” anlamlarına gelen "ans/ins" kelimelerinden “insan” sözcüğünün türetildiğini söyleyebiliriz. Öyle ki Arapçada eril ve dişil özne olarak “insan” kavramı; "nas ve nisa" şeklinde çekimlenir. Bir başka görüşe göre ise, “insan” sözcüğünün kökü "nisyan" kelimesinden gelir. “Hafıza'ı beşer nisyan ile malüdüdür” sözü, bu durumu özetlemektedir. Bilgi felsefesi ve Platon'un idealar dünyası aracılığıyla bilginin hatırlanması ve unutulması süreçleri “insan” kavramı üzerinden açıklanır.

Türkçede düşünen, üreten ve sorgulayan özneyi tanımlayan öz Türkçe bir kavram şu an yoktur. Aslında “özerk” kelimesi içerisinde de kullandığımız "erk" sözcüğü kendine yetebilen, akıl ve irade sahibi özneyi tanımlayabilir niteliktedir. Nitekim, "erkek" sözcüğü eril öznenin Türkçedeki tam karşılığıdır. Bu kök, dişil özne için kadın yerine "erkin" olarak da kullanılabilir. Bence bir kültürün oluşmasında dil ve üretilen kavramlar önemlidir. Zira bir kültürün veya medeniyetin temeli insandır ve onun ürettikleridir.

“Kültür” kavramına gelecek olursak, hemen hemen her dilde “kültür” sözcüğü “ekip biçmek” anlamına gelir. Örneğin, İngilizce ve diğer Germen dillerinde "cultivate" fiilinden türeyen

"culture" sözcüğü kullanılır. Bu durum, Doğu dillerinde de vardır. Farsça ve diğer İran-i dillerde "çandin" fiili "çand" kavramına dönüşmüştür. "Kültür" anlamına gelir. Ekip biçmek, üretmekle eş anlamdadır. Biz söz konusu durumu ekim hasat dönemi anlamında sadece 12 aylık zaman diliminde Ekim ayı için kullanmışızdır. Gerçi diğer dünya dillerinde de benzer durum var. Mesela Kürtçede "cotmeh" Ekim ayıdır. Ekip biçme, hasat etme dönemidir. İngilizce ve Almancada da benzer anlayış ve kavramsallaştırma vardır. Örneğin, "October Fest" bir hasat bayramıdır. Burada sorulacak soru şudur; birçok dilde ekip biçmek kültür kelimesinin kavramsal temelini oluşturmuşken, Türkçede neden "ekin" sözcüğü "kültür" yerine kullanılmamaktadır?

Köylü, milletin hatta bir uygarlığın efendisidir sevgili Türkologlar! "Medeniyet" kavramına takılıp kalmayalım. Zira medeni olma hali de şehirlilikten gelir. Şehirli/köylü, yerli/yabani çatışması değil midir medeniyet tarihinin başlangıç noktası? Yani başka bir deyişle, tarihteki bitmez tükenmez kavgaların ürünü medeniyet iken, bahsi geçen kavramın üreticisi hep köylü olmuştur.

Son olarak, "engellilik" kavramını ele alacak olursak, Türkçede "sakatlık" sözcüğüyle de eş anlamlı bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz "engellilik" kavramının. Tüm sakatları veya engellileri kapsayan genel bir sözcük. Biz körler yani görmeyenler özelinde ise evrimsel bir adlandırma süreci söz konusudur. Amadan görme özürüne ve en nihayetinde ise görme engelliye dönüş olmuştur. Hepsinde bir eksiklik vurgusu ve kusurluluk iması vardır. Bizler de ister istemez, bu adlandırmaların azizliğine uğramaktayız. "Görme engellyim ama engel tanımıyorum." ikileminde olduğu gibi, başlangıçta bir engelin kabulü ve engel tanımamazlık durumu mevzu bahis olan. Bu açıdan baktığımızda "engellilik" kavramı ve onun türevleri, bizim için korkunç bir ironi gibi duruyor. "Kör", "sağır" ve "topal" sözcükleri, en azından bir engeli veya özür durumunu yansıtmıyor. En azından isimsel veya biçimsel olarak tutarlı diyebilirim. Herhangi bir görme sorunu olmadığı halde, bizim köyde "Kör Kemal" lakabıyla tanınan adamdan bir farkım yok bu açıdan. Diğer kültürlerde de sakatlık veya engellilik kavramları bizdekine benzer biçimde isimlendirilmiştir. Hatta İngilizcedeki "disability" sözcüğü bizdekinden daha vahim anlamlar taşımaktadır. İngilizcede "yapabilirlik/edebilirlik" anlamına gelen "ability" sözcüğünün olumsuz halidir "disability" kavramı. Yani "yapamazlık/edemezlik" anlamına gelmektedir. Bahsettiğim negatif anlamdan olsa gerek, dünya çapında bilinen Kör sivil toplum kuruluşu "National Federation of Blinds" kısa adıyla "NFB" de "blind" yani "kör" sözcüğünü, isminde kullanmıştır.

[Buraya yazın]

Ülkemizde de sakat örgütlenmesinde benzer bir adlandırma süreci olmuştur. Türkiye Körler Federasyonu ve Altı Nokta Körler Vakfı gibi sivil toplum kuruluşları tüzel kişiliklerinde kör sözcüğünü daha çok kullanmışlardır.

Peki görmeyen için “kör”, duymayan için “sağır” sözcüklerini öyle ya da böyle kullanıyoruz. Bir üst kimlik veya kapsayıcı isim olan “engellilik” için ne yapmalıyız? “Engellilik” veya “sakatlık” kavramı için nasıl bir adlandırma yoluna gitmeliyiz? Bu konuyu tartışalım ve bizim için en uygun adlandırmanın ne olabileceğini bulalım istiyorum.

KAYNAKÇA

Aşık Daimi, Madem ki Ben Bir İnsanım.

<https://www.youtube.com/watch?v=3soALuKzL50>

Kültür ve Düşünce Felsefesi Her şeyin Ölçüsünün İnsan Olması The New Science

Gianbattista Vico

Ekrem Demirli Unutan ve Hatırlayan Olarak İnsan Lacivert Dergi Sayı 35 Mayıs 2017

SAKATLIK: YENİ BİR TARİH

BÖLÜM 3: UCUBELER VE GİRİŞİMCİLER

Çeviren: Elif Nur Aybaş

elifaybas7@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

Sunucu: Peter White

Akademik danışman: David Turner

Yapımcı: Elizabeth Berk

Peter WHITE

1752’DE Londra sokaklarında göz alıcı bir figür belirdi.

John COAN (seslendiriliyor)

Bay John Coan, mükemmel ve eğlenceli bir cüce! Kraliyet ailesinden hemen önce sunduğu performansı eşliğiyle kendisini onurlandıracaklara keyifli dakikalar vaat ediyor. Horozların farklı ötüşlerini, mükemmel bir beceriyle taklit ediyor. İşte öten bir horoz!

Peter WHITE

Sokaklara dağılmış el ilanlarından ayakta kalanlar aracılığıyla, kendileri için yazdıkları reklam metinlerinden John Coan gibi çok yetenekli sanatçıların seslerini duyuyoruz. Tüm ülkeden tarihçiler, bu sesleri dinleyerek, ucube gösterilerini sakatların tarihine yeni bir ışık tutması amacıyla yeniden gözden geçiriyorlar. Bu ülkede sıra dışı bedenlerin gösterilere konu olması uzun bir zamandır tiyatro sahnelerinin bir parçası.

[Buraya yazın]

Samuel Pepys'nin tüğlü bir kadını görmeye gittiği 21 Aralık 1688 tarihli günlüğünden (seslendiriliyor)

Holborn'a gittim ve orada sakallı bir kadın gördüm. 40'larında, neredeyse siyah ve bir erkeğinki kadar çok sakalları kırlaşmış, Danimarkalı bir kadın. Tuhaf bir görüntü olduğunu itiraf etmeliyim. Gördüğümünden hoşnut kaldım.

Peter WHITE

Bugün bu eleştirel olmayan hazzı kaybettik. Fakat zamanında sakatlık masum bir şaka olarak düşünülmüş olabilir. Manchester Üniversitesi'nden Naomi Baker, fiziksel farklılıklar hakkındaki bu mizah duygusu üzerine yazıyor.

Naomi BAKER

17. yüzyılda Doğanın sıra dışılıkları ve çeşitliliklerine dair yaygın bir ilgi ve hoşnutluk olduğunu düşünüyorum. Bu belki 18. yüzyıldaki gelişmelerle azalıyor ama öncesinde kesin olarak doğanın oyuncu, tahmin edilemez olduğu algısı, doğada sıra dışı pek çok form bulunabileceği inancı var. İnsanlar hoşnutlar ve bu farklı formları görmekten haz duyuyorlar ve bu formlar açıkça doğanın bir şakası olarak algılanıyor, insanlar gördüklerinin uğursuz ya da iğrenç olduğunu düşünmüyor. Bunlar dünyanın çeşitliliğinin bir örneği ve insanlar yalnızca bakmak ve tadını çıkarmak istiyorlar.

Peter WHITE

Sakatlar da bu ucube gösterilerine katılıyor muydu, izleyici olarak şakalardan keyif duyuyor muydu?

Naomi BAKER

Keşke arşivlere doğrudan sakatların kendi bakış açılarını görebilecek kadar erişebilseydik. Maalesef kaynaklarımız çok sınırlı ve maalesef gösterilere konu olan insanların büyük bölümü genellikle çok küçük, çoğunlukla canavarlarla ilişkilendirilen anormalliklerle dünyaya gelen yeni doğmuş çocuklar, Dahası çoğunlukla canlı bile değiller ama aileleri tarafından sergileniyorlar.

[Buraya yazın]

Durum genellikle, insanların başka insanlar tarafından çok muhtemelen finansal sebeplerle gösterilere çıkarılması şeklinde.

Peter WHITE

21. yüzyıl zihin yapısıyla üstesinden gelmesi çok zor bir şey, değil mi?

Naomi BAKER

İnanılmaz. Hatta Pepys için bile her ne kadar sakallı bir kadını görmekten aldığı hazı açıkça dillendirmişse de. Pepys, babaları tarafından Londra'da gösteriye çıkarılan yapışık ikizlerden bahsediyor ve çok fazla gördükleri için öldüklerini anlatıyor.

Peter WHITE

Ve yalnızca ayak takımı değil, öyle değil mi? Kimler bu gösterilere gidiyor?

Naomi BAKER

Vaizler. Bu eğlencelere karşı eleştirel olanlar merakla ucubeleri izlemeye gidenlerin bayağı hazlar içinde olduklarından bahis ediyorlar ve bunların vulgar olduğunu savunuyorlar. Ama ben bilim adamlarının, Kraliyet Derneğinin kuruluşunda ve ilk zamanlarında bulunanların doğaya karşı meraklarının ilginç ve not etmeye değer olduğunu düşünüyorum. Bu insanların zaman zaman doğal olmayan ve sıra dışı insan formlarının kalıntılarını da içeren merak odaları vardı.

Peter WHITE

Şehrin her yanına dağılmış reklamları içeren el ilanlarına bakarak, yalnız ucube gösterilerinin miktarına değil, aynı zamanda rekabetçi doğasına dair de bir fikir ediniyoruz.

İtalyan Bir Kadın için El İlanı (seslendiriliyor)

İtalya'dan henüz gelmiş, peri gibi bir kadın. Ancak iki ayak ve iki inç boyunda. Hiçbir şekilde kutularla tüm sokak boyunca evden eve taşınmış diğer iki kadın gibi deforme değil.

Alman Bir Kadın İçin El İlanı. (seslendiriliyor)

[Buraya yazın]

Ben, bir Alman kadını, eğer dilerseniz, siz centilmen beylerin evine bir kutu içinde taşıyabilirim.

Peter WHITE

Tabii şimdi bunlar bizim için son derece problemlidir.

Profesör Judith HAWLEY

Bir penny veya sixpence [1] ödeyerek birçok ucubenin sergilendiği hatta performanslar yaptığı odalara gidebilirsiniz. İsterseniz daha çok ödeyerek özel görüşler de ayarlayabilirsiniz.

Peter WHITE

Bunlar, aristokratlar olmalı mı?

Judith HAWLEY

Evet. Aristokratlar için daha yüksek ücretler belirleniyordu. Aslında isterseniz cüceler getirebiliyordunuz, kutular içinde taşıyorlardı.

Peter WHITE

Bekle. Cücelerden mi bahsediyoruz? Sınırlı büyümüş kişiler?

Judith HAWLEY

Sınırlı büyümüş kişiler, evet.

Peter WHITE

Yumurta gibi kapına mı getiriliyorlar?

Judith HAWLEY

Yumurta gibi ve bir kutunun içinde. Bu kutular, bir amaca göre tasarlanıyordu. Kutusuyla birlikte temsil edilen John Warrenberg adında bir delikanlı var. Kutu gardırop gibi görünüyor ve delikanlı kelimesinin tam anlamıyla kutuya sokuşturuluyor, sabitleniyor ve o şekilde taşıyor.

[Buraya yazın]

Maalesef hazin bir sonu var. Avrupa turnesi için gemiye bindiriliyor, bu insanların büyük bir kısmı Avrupa'da tura çıkardı, onu taşıyan hamal iskeledeyken iskele kırılıyor ve kutuda olduğu için delikanlı boğuluyor.

Peter WHITE

Sakatlar, bu işin neresindeydi? Bir kısmı bu işleyişin kontrolüne sahip miydi, yoksa genellikle başkası tarafından mı kullanılıyorlardı? Yani biraz menajeriyle futbolcu gibi.

Judith HAWLEY

Futbolcu benzetmesiyle iki tarafın da çıkar sağladığını kastediyorsun, değil mi? Futbolcular ve ucubeler sergilenmekten oldukça çok kâr ediyor olabilirler. Ama belki de kişisel saygı karşılığında.

Peter WHITE

Bütün bunlarla ilgili konuşurken doğru tonu bulmak kolay değil, kulağa korkunç geliyor. Fakat bir ucube olarak hayat sürdürmek, sanıyorum bugünün boksörleri gibi, daha kötüsünden bir kaçış olabilir, En nihayetinde para kazanmanın bir yolu. Örneğin söz gelimi, sıradan dilenciler de eğer bir performansları varsa daha iyi kazanıyorlardı.

Tim HITCHCOCK

Her dilenci, sizin bir sokaktaki varlıklarının farkına vardığınız o ilk otuz saniye içinde dikkatinizi çekmek zorunda. Ve sakat dilenciler istediklerini almak için kesin olarak fiziklerini kullandılar. Bu sakat bir kolu ya da uzvu nasıl sunduğunuza, kör bir gözü ya da kanayan bir yarayı nasıl bağladığınıza bağlı. 1820'lerde Londra sokaklarında dans eden, gerçekten Fransızca'yı öğrenmiş Bob adındaki köpeğiyle Londra sokaklarında iyi bir yaşam sürdüren Wood adındaki kör delikanlı gibi insanlar da vardı.

Charls WOOD (seslendiriliyor):

Beyler, Bayanlar' Bu gerçekten de Fransızca'yı öğrenmiş bir köpek. Lütfen onu cesaretlendirin, ona bir şeyler fırlatın ve nasıl fırlattıklarınızı alıp kör sahibine götürdüğünü izleyin. Bob'a bakın, kararlı olun ve neler yapabildiğini görün.

Bob, fırlatılmış paraları topluyor ve sahibinin cebine koyuyor.

Peter WHITE

Fakat sokaktaki her bin girişimciye karşılık, büyük ölçülerde girişimci olabilmiş bir avuç sakat vardı. Onlar sakatlıklarını büyük bir girişime çevirdiler ve onların hikâyeleri, ucube gösterileri hakkındaki modern anlayışımızı zorluyor.

Matthew Buchinger, bir bakıma 1720'lerin 'süper sakat'ıydı. Olağanüstü başarılı bir sanatçı, müzisyen ve dublördü. Aslında onu tanımlamak zor. İşte onun kendini tanımlama şekli.

Eller, ayakları ve uylukları olmadan doğan bu harika küçük adam 29 inç boyunda. Aynı küçük adam dört kez evlendi ve 11 çocuğu var. Bu küçük adam, kendisi dışında kimsenin yapamayacağı harika performanslar sergiliyor. Çok farklı müzik türlerini, Obua, flüt, santur ve trompet gibi hayranlık uyandıran enstrümanları ustalıklı yapıyor ve her türlü müzikte çalmak için enstrümanlar yapmaktan zevk alıyor. Bir kalemle hayata resimler, armalar çizmek, yazılar yazmak için de bir o kadar yeteneklidir. Ayrıca kartlar ve zarlarla oynar, bardaklar, kaseler, mısır ve canlı kuşlar ile sihirbazlıklar yapar. Tüm seyircilerin genel memnuniyeti için mekiklerde veya iğneler üzerinde çok güzel bir şekilde oynar.

Çağdaş yorumcu (seslendiriliyor):

Çoğunun, elleri ve ayaklarıyla yapamadıklarını, o organ kökleriyle yapıyor. Nişan alıyor, şarjörü boşaltıyor ve hiçbir hedefi kaçırmıyor!

Peter WHITE

Yani kendi değerinin farkında olan ve bunun için iyi ödüllendirildiğini bilmek isteyen bir adam var. Swansea Üniversitesi'nden David Turner, bu sıra dışı adamla ilgili çalışmalar yaptı.

David TURNER

[Buraya yazın]

Gerçekte iddia ettiklerinin tam olarak ne kadarını yapabildiğini bilmiyoruz. Ama kendi portresinde çok iyi bir kuşamı olduğunu görüyoruz, bu da çok başarılı ve oldukça varlıklı olduğunu düşündürüyor.

Peter WHITE

Sanıyorum Buchinger ile ilgili asıl nokta, onun çok geniş bir alanda çalışıyor olması, değil mi? Bir müzisyen, sihirbas, güçlü ve eril. Eller ve ayaklar haricinde her şeye sahip.

David TURNER

Evet, bu doğru. Çok başarılıdan daha fazlası olduğunu düşünüyorum. Ama daha önemli olan onun sürekli izleyicilerinin, elleri ve ayakları olmamakla, ağır bir sakatlığa sahip olmakla ilgili önyargılarını zorluyor olması.

Peter WHITE

Tarihçi Julie Anderson, sakat sanatçılar ve portrelerini içeren, şu anda ülkeyi dolaşmakta olan bir sergiye Buchinger'i de dahil etmişti.

Julie ANDERSON

Çok çekingen sayılmaz, pek çok portresi bulunuyor ve yaşlandıkça portrelerinde, vücudunun daha alt bölümlerini, omuzları üzerindeki yüzgeç gibi küçük uzantıları görebiliyoruz. Utandığını hiç düşünmüyorum. Yaşlandıkça daha geniş bir şekilde vücudunu görebiliyoruz ama gençken de orada öylece gururla oturuyor.

Peter WHITE

Aslında birçok bakımdan da onun gibi elleri ve ayakları olmayan birisinden beklenmeyecek bir şekilde erkekliğin sembolü, değil mi?

Julie ANDERSON

Kesinlikle. Çok Erkeksi olduğu düşünülüyordu. Yani bir gövde ve leğen kemiğinden ibaret birisi; insanlar onun erkekliğine karşı son derece ilgili ve meraklı. Bütün bu çocuklar, onun

[Buraya yazın]

erkeklığının bir kanıtı bir şekilde. Hakkında vücudundaki en uzun şeyin penisi olduğuna dair bir şaka da var.

Peter WHITE

Etrafta bu kadar Buchinger ve onları sergileyen sökak gösterileri var. Peki, bu tür şeylerin kontrolünün kimde olduğunu düşünüyoruz?

Julie ANDERSON

Aslında 18. ve 19. Yüzyılda, sakatların kendi kontrollerini çoğunlukla ellerinde tuttıklarına inanıyorum. Görüntülerini kontrol ediyorlar, çevrelerindeki insanları kontrol ediyorlar, kendilerini gösterdiler, kendilerini sergilediler. Dahası ellerindeki kontrolün, bugünün izleyicileri için ilginç bir seviyede olduğunu düşünüyorum.

Peter WHITE

Aslında sömürülmüyorlardı, basitçe zengin girişimcilerdi?

Julie ANDERSON

Evet, ben böyle söyledim. Ve kendi kariyerlerini, yaşamlarını kontrol eden, zengin ve girişimci pek çok sakatın olduğunu da ekledim.

Peter WHITE

Zengin girişimcilerin, her zaman yaşamları üzerinde tam bir kontrolleri olduğundan şüpheliyim. Fakat bu benim özel olarak 18. Yüzyılda, sakatlıkla ilgili olarak hakiki bir hayranlıkla ince bir alayın karışımı bir tutumun baskın olduğunu fark etmemi sağladı. Yarın, çiçek gibi yabancı hastalıkların yaygın olduğu ve vücudunuzun bir gecede değişebildiği bir dönemde, güzellik ve deformasyon ile ilgili fikirleri keşfediyor olacağız.

NOTLAR

[Buraya yazın]

[1]Sixpence: Pound'un kırkta birine, 6 peny'ye karşılık gelen, artık tedavülden kalkmış İngiliz parası.

DOĞRU MU DEĞİL Mİ?

Gülcan Altun

guleycane@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

Körlüğümü yüksek sesle kendime söylemeye başladığım yıllarda ve çevremde bu konuda bana yol gösterebilecek kimsecikler yokken, medyadan gördüğüm bir isimdi Metin Şentürk. O zamanlar toplumun körlüğe bakış açısını değiştirdiği için, hatta sırf bu yüzden, beğeniyordum kendisini. Müzik piyasasından hayatımıza girmişti ve ben tek bir şarkısını bile bilmiyordum neredeyse. Ancak insanlara görmediğimi söylediğimde kısa süreli bi duraksamadan sonra dudaklarında bir tebessümle Metin Şentürk'ten söz etmeleri hoşuma gidiyordu. Eski Türk filmlerinin içimize işleyen zavallı kör algısını değiştiriyordu toplumun nazarında.

Aradan zaman geçti. Görmeyenler arasında çevrem hayli genişledi ve ben çok nitelikli insanlar tanıdım bu camiada. Sonraları Metin Şentürk'ün aslında sanatından ziyade, sadece körlüğüyle pirim yapan bir adam olduğunu çok daha net görebildim. Seksenler dizisinin yeniden yayımlanan bölümlerinde izlediğimiz ve Şentürk'ün canlandırdığı Ferit karakteri, bu yargımı daha da pekiştirdi. Nasıl mı?

İşin nasılına geçmeden önce buraya bir parantez açmak istiyorum sevgili okuyucu. Şahsen, engellilerin diziler, filmler ve hatta çizgi filmler aracılığıyla ama doğru bir bakış açısıyla hayatımızın içine sokulması, muhakkak olması gereken bir şey. Bu şekilde insanların bilinçaltına öylesine, doğal, normal şekilde oturtulabilir engellilik kavramı bana göre. Yıllar önce bir radyo sohbetinden dinlediğim ve aklımda kalan konuşmada Yabancı kaynaklı bir çizgi filmde, diğer tüm çocuklarla oynayan ve koşmak için sıraya girdiklerinde onlarla birlikte sıraya dizilen tekerlekli sandalyeli bir kız çocuğundan söz ediyordu.

Yine yıllar öncesi TRT'de yayımlanan "Kalabalık ve Mutlu" adıyla Türkçeye uyarlanmış bir Amerikan dizisi vardı. Baş roldeki rahip ve onun aile hayatı işleniyordu. Güzel bir diziydi ve hemen

[Buraya yazın]

hemen her bölümünü seyretmiştik annemle. Orada ailenin büyük oğlunun sevgilisi sağırdı. İşaret diliyle konuşuyordu. Öylesine olduğu gibi hayatın içinden veriliyordu ki.

Bu bağlamda her gün yayımlanan ve ciddi bir izleyici kitlesi olan Seksenler dizisinde, kör bir karakterin yer bulması çok değerli. Üstelik bu kör, tek başına yaşayan, kendi işinin sahibi, küçük bir kasetçi dükkânı işletmecisi biri. Dilencilik yapıp birilerinin yardımıyla geçinmiyor. Son derece doğal bir şekilde insanlarla sohbet ediyor, kahveye gidip oyun dahi oynuyor. Bunların hepsi bana göre bir arti ancak bunları yaparken bir kör gibi değil de Engin Yılmaz deyimiyle sağlamlılık güdüsü altında kalıyor. Körlüğü, sadece insanların şaşkınlıklarına verdiği espri katmaya çalıştığı cevaplarda hissediliyor adeta.

Metin Şentürk'ü, diziye katıldığı yüz kırk dokuzuncu bölümden itibaren hemen hemen her gün seyrettim. Ancak size bu yazıyı yazmak için acaba ister istemez kaçırdığım bir şeyler olabilir mi diye düşünerek, ilk birkaç bölümü daha dikkatle tekrar izledim. Bende düşündüklerini ise, şu şekilde aktarabilirim sizlere.

Ferit, diziye ilk olarak mahallede bir nevi kadastrocular gibi etrafı haritalarken giriyor. Bu doğal olarak mahallelinin ilgisini çekiyor. Ancak kimse onu kör olarak bilmiyor ve elinde bir beyaz baston da olmadığı için anlamıyorlar. Ona, yanındaki gören eski çırağı Şevki tarafından adım hesabı yol tarif ediliyor. İşletmek üzere aldığı dükkânın içi de aynı şekilde Şevki tarafından betimleniyor.

Şevki: "Birkaç güne mallar gelir, temizliği de ben hallederim." diyor. Eğer amaç bir körü doğru tanıtmaksa kamuoyuna, temizliğini kendisinin yapması çok daha farkındalık oluşturmaya hizmet eden bir tavır olurdu bence. Gören eski çırak, yabancı olduğu ortamda ona yardımcı olmakla yetinebilirdi sadece diye düşünüyorum.

Çevreyi dolaşıp adım adım sayıyorlar ve etrafı, mesela pasaj içindeki dükkanları tek tek gören kişinin yardımıyla öğreniyor Ferit. Bu esnada ve sonrasında hiçbir bölümde kesinlikle onu elinde beyaz bastonu ile görmüyoruz.

Şevki elindeki kâğıda sokağın krokisini çıkarıyor. Muhtemelen, "Muhtemelen diyorum çünkü dizinin sesli betimlemesi olmadığı için olanı biteni repliklerden, efektlerden

[Buraya yazın]

anlayabiliyorum." Şevki, kâğıttan; Ferit de hafızasından, çizdikleri haritanın üzerinden tekrar geçecekler ki öğrendiği çevre kafasında iyice pekişsin Ferit'in. Bu şekilde mahallenin haritasını düşünsel olarak çizip ona göre hareket ediyor. Böyle gizemli iki yabancıнын gelip etrafı detaylı incelemesi sonucu tüm mahalleli, onları define arayıcısı sanıyor.

Ferit, kendini önce bir kör olarak tanıtmıyor ve işi gizeme boğuyor. Dizi piyasasında her gün yayımlanan bir yapımda, konuların gereksiz uzatılması göz önüne alınacak olursa, bunu bir tık anlayabiliyorum ama... Ferit, dolambaçlı sözlerle lafı uzatıp duruyor ve kendini tanıtmayıp adeta çevresindekilerle eğleniyor. Mesela, karşısında duran polisler ki onların polis olduğunu resmi kıyafetlerini göremediğinden ve onlar da kendilerini görmediğini bilmediklerinden polis olarak tanıtmadıkları için iki taraf da karşısında oturanın kim olduğuna dair açık bilgi sahibi değil. Dolayısıyla, bu konuşmalara da yansıyor.

Bununla birlikte her şey meydana çıktığında, rahat rahat kör demelerini istiyor. Kör sözcüğünün ayıp olarak nitelenmesine karşı çıkıyor. Kendini Kör Ferit olarak tanımlıyor ve çevresindekilerden de bundan huzursuz olmamalarını istiyor.

Kendisinin de tıpkı diğerleri gibi o mahalleye geldiğini, orada ev tuttuğunu, yaşayacağını, dükkân açtığını, ekmeğini kazanmanın derdinde olduğunu ifade ediyor. "İnsanların gözüyle, kulağıyla, koluyla, bacağıyla ilgilenmeyin." diyor. Önemli olanın insan olmak olduğunu söylüyor ve "İnsanların yüreğine bakın." diyor.

Kahvedekiler, toplumun genelinin verdiği tepkiyi veriyorlar doğal olarak. Mesela, tanıştığı muhtarı, sesinden tanımasına şaşıyorlar. Bir de yürümesi dikkatlerini çekiyor. Tabii Ferit beyaz baston kullanmadığından, yolda yürüme biçimi ilgilerini çekiyor. "Bu, ne biçim kör, görüyo gibi gidiyo." serzenişinde bulunuyorlar. Yürüyüşünde hafif bir yaylanma varmış ama gidiyormuş, Kahveci Mesut'un söyleminden anladığımız kadarıyla.

İnsanları sesinden tanıyabilmesi, "O da, onun özelliği." diyorlar mesela. Fehmi, "Ben insan sarrafıyım diyordum, o beni de geçti." minvallinde bir şeyler söylüyor. Burada anlayamadığım bir şey var benim. İnsanları sesinden tanımak başka; sesinden kişiliğini anlamak başka. Gerçi dizide

Metin Şentürk, her ikisini de anlıyor gibi davranıyor. Hatta öyle ki, ses vermeseler bile insanların kim olduğunu fark edebiliyor. Örneğin, kapıdan çıkanın kim olduğunu bilip sesleniyor.

Mesela Şahin, sesini çıkarmadığı halde onu tanımasına şaşırarak "Sürekli bana selam veriyor." diyor Ferit için Sami Usta'ya. Elvan da hayretle ekliyor. "Dükkanını, kendi açıp kapatıyor; Evine tek başına gidip geliyor. Şüpheli bir şeyler var bu işte." diye de ekliyor. Ne yalan söyleyeyim, burada Şahin'in tepkisine ben de katılıyorum. Diyelim ki ayak sesinden insanları tanıyabiliyor ama o mahalleye gelir gelmez, daha bir süre geçmeden, bu şekilde davranmaya başladı.

Yine iki yüz elli birinci bölümde, ses çıkarmadan mahalle sakinlerinin kim olduklarını biliyor. Şaşırın mahallelinin "Nasıl bildin?" sorusuna, "O kadar da kör değilim." demekten başka bir açıklama yapmıyor.

Bir sahnede Fehmi'nin merakla "Yahu Ferit, sen görüyor musun, görmüyor musun?" şeklinde sorduğu soru üzerine, "Fehmi Ağabey, görmüyorum da kör de değilim." diye cevap veriyor. Evet, her yapılan şeyde açıklama yapmak zorunda mı denilebilir? Ancak bir dizide yansıtılan bir kör karakterinden bahsediyorsak, bence toplumun neyin, nasıl yapılabileceğine dair bilgi sahibi olmasını sağlamak zorundayız.

Yakın geçmişteki bölümlerden birinde ise, insanların yalan söylediğini anlıyor ve bunu kahvedekilerin şaşkın bakışları altında dillendiriyor. İlerleyen sahnelerden birinde de muhtarın oğlu Ahmet ile ortağı Butik Ali'yi dolandırmaya çalışan bir adamla konuşması isteniyor Muhtar Fehmi tarafından. Nitekim Ahmet ile Butik'in iş yerine gidiyorlar ve Ferit, adamın konuşmalarını dinliyor. Sonra da Fehmi'ye, adamın sahtekâr olduğunu söylüyor ve gerçekten de öyle olduğu ortaya çıkıyor birkaç bölüm içinde. Bunları izlediğimde, için için güldüm. Şimdi dedim, körlerin olağanüstü his yeteneği olduğuna inanan geniş toplum kitlesine bunun böyle olmadığını nasıl anlatacaksın. Dizi izleyicisi amcanın ya da teyzenin biri, yoldan körün birini çevirip kesin sorar... Aradan çok da zaman geçmeden, GEÖP adlı Google grubunda okuduğumuz iletide, öğretmen bir arkadaşımıza bir başka hem de sokaktaki teyze değil başka bir öğretmen arkadaşı sormuş; "Gerçekten böyle bir yeteneğiniz var mı sizin de?" diye. Eh ne diyelim? Gazamız mübarek olsun.

Kendi işini nasıl yürüttüğüne anlam veremeyen kimi mahalle sakinlerinin gözlemleri sonucu Bekçi Bekir, Ferit'i dolandırıcı sanıyor. Birçoğu da Bekir'e hak veriyor. Buna karşılık, Amir Rıza, Bekir'e kızıyor. Rıza'nın, kimseye muhtaç olmadan çalışıp yaşamına devam etmesini taktir etmesi güzel bir yaklaşım olmuş.

Bununla birlikte, doğru bir kör algısı oluşturmak için bana göre bağımsızlığımızın vazgeçilmez öğeleri üç B'nin hiçbiri Ferit'te yok. Beyaz baston kullanmadığını söyledik zaten. 1980'lerde bilgisayar kullanımı, görenler arasında bile çok azdı bildiğiniz gibi. Ancak dizide kabartma yazıyı da hiç görmüyoruz. Yani üç B'nin ikincisi olan Braille'i. Oysa, kasetçi dükkânı işleten Ferit, rafları Braille ile etiketleyebilir ve izleyicilerin gözüne gözüne kabartma yazıyı çok rahat sokabilir. Veyahut da kabartma saate bakarak, saati soran birine cevap verebilir ya da kahvede oynadığı tavlının yanı sıra ki bunu da nasıl erişilebilir oynadığına dair hiçbir ipucu vermiyor, kabartma yazı ile işaretlenmiş iskambil kağıtlarıyla mesela pişti oynayabilir. İnsanlara bu hususta unutulmaz bir algı oluşturabilir.

Ferit'in gerçekten kör olup olmadığı konusu, mahallelinin başvurusu üzerine Amir Rıza tarafından ele alınıyor ve Muhtar Fehmi ile birlikte kahveye davet ettiriyorlar. Gelen gencin daveti bildirmesiyle, genç çocuk, "Ferit Ağabey, ben sana yardımcı olayım." diyor. Oysa Ferit, "Sen, benim peşime takıl, gidelim." diyor alaylı. Bu olaya şaşırırlara ise, sadece herkesin birtakım sırları olduğunu, bunun meslek sırrı olduğunu, mesela Kahveci Mesut'un nasıl çayın sırrını vermemesi gibi kendine özgü bir şey olduğunu ifade etmekle yetiniyor. Ayrıca dalga geçer bir üslupla, "İşime geleni görüyorum, işime gelmeyen görmüyorum." demeyi de ihmal etmiyor. Fehmi, ona hak veriyor ve ekliyor: "Aslında sen şanslıymışsın, biz sadece bakıyoruz, görmüyoruz, bizden eksik yok, tersine fazlan var." diye. Ne bileyim ben izlerken işin içinden biri olduğum için belki de, "Geç bunları, sadede gel usta." dedim.

Ferit'ten bağımsız olarak, dizide dikkatimi çeken bir noktayı da belirtmeden geçmek istemiyorum. Bir bölümde ana karakterlerden evin annesi rolündeki Rukiye'nin yaşının ilerlemesi sebebiyle görme yetisinin azalması işleniyor. Rukiye, söz konusu durumu kabul etmek istemiyor. Bunu, günlük hayat deneyimlerimizden yola çıkarak anlayabiliriz. Fakat işleniş şekli, benim komiğime gitti. Sahnede Rukiye, düğme dikerken ters tarafa dikmiş. Sebebi de görememesi.

[Buraya yazın]

Bütün körler düğmeyi terse diker zaten. Bunu bir noktaya kadar şöyle açıklayabiliriz: Yaşamını sadece gözleriyle yaşamaya ve yönlendirmeye odaklanmış insan görmeyince dokunarak kumaşın tersini ya da düzünü algılamayı akıl etmiyor. Veya mesela diğer düğmeler nerede, ne şekilde dizilmiş diye bakma gereği duymuyor. Bununla birlikte, dizinin bir başka bölümünde Ferit, bu düğme dikme işini en doğru haliyle gösteremez mi sizce de? Bence bu iyi bir örnek olurdu, bağımsız yaşam deneyimi açısından.

Dizide benim dikkatimi çeken bir başka husus ise şöyle: Ferit, Perihan rolündeki terzi kadından çok hoşlanıyor ve ilgisini davranışlarıyla belli ediyor. Kadının tavrı çok net olmamakla birlikte Ferit'in ilgisine karşı da olumsuz tepki vermiyor. Kahveci Mesut ile eşi de ne yapıp edip onları baş göz etmek için azami çaba harcıyor. "Şimdi terslik bunun neresinde?" diyebilirsiniz. Aslında hiçbir terslik yok ama iki binlerin ilk çeyreğini geride bırakmaya ramak kalmış ve insanların eğitim düzeylerinin çok daha yüksek olduğu günümüzde dahi bir engelli ile engelsizin beraberliği garip karşılanırken seksenlerin ortalarında o kadar doğal bulunması sahte geldi bana. Oysa dizinin önceki döneminde Rukiye, üniversite öğrencisi kızı Nazlı ile yanlış bilmiyorsam ortaokul mezunu Ergun'un ilişkilerine karşı çıkmıştı. Burada ne hikmetse "Davul bile dengi dengine." ya da "Kör baklanın, kör alıcısı olur." atasözleri unutuldu herhalde.

Yanlış bir noktadan da olsa, dilerim bu bir ilk olur ve doğru şekilde servis edilen engellilerle doldurulmuş yapımları daha çok görebiliriz ekranlarda. Bununla beraber kaçırduğım, benim fark edemediğim olumlu ya da olumsuz noktaları siz görebildiyse, lütfen e-posta adresimden bildirmekten çekinmeyin.

ENGELLİLİK SÖMÜRÜSÜNDE BOYUT ATLAMAK:

ZEYNEP'İN HAMAMLARI

Mihri İlke Çeperli
homoibretus@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

Müge Anlı ile Tatlı Sert programını fırsat buldukça takip ederim. Programda araştırılan vakaların hepsi birbirinden ilginç ama biri var ki engellilik konusunda ezberleri bozacak cinsten. Hiçbir farkındalık kampanyası masum muhtaç engelli algısını böyle derinden sarsmamıştır.

Hikâyenin ana karakteri Zeynep Ergül. Anlattığına göre Gaziantep'te yaşıyor, kısmen görme ve işitme engelli, ayrıca felç geçirmiş. Geçimini dilencilik yaparak ve çevreden gelen yardımlarla sağlıyor. Kocasını cezaevinde, kardeşleri ve çocukları ona sahip çıkmıyor. Programa da, onu bu yoksul ve engelli haliyle bırakıp kaçan kızını aramaya gelmiş.

Ne kadar da masum, mazlum ve mağdur bir kadıncağz değil mi? Nitekim başta stüdyodaki herkes bu kadına yardım yapmak niyetindeydi. Ama bir baktılar ki "Fitre parasıyla yaptırdım." dediği ev, meğerse üç katlı villaymış ve bu kadın o villanın bahçesinde kenevir yetiştiriyormuş.

Ayrıca sözde kayıp kız da programa bağlanıp olayın aslını anlattı. Zeynep, vergi indirimli araba ve engelli aylığı almak için engelli raporu çıkartacakmış, kızıdan da kendisinin sağlık durumuyla ilgili yalan söylemesini istemiş, kızı kabul etmeyince de bozuşmuşlar.

Burada bir parantez açmak lazım. Bunu yapan tek kişi Zeynep değil. Engeli üzerinden sınıf atlamak düşünüldüğünden de yaygın bir durum. İsteddiği arabayı daha ucuza almak için engelli bir akrabasının raporunu kullananlar hem sigortasız işte çalışıp hem engelli maaşı alarak gelirini arttıran engelliler o kadar çoklar ki...

Fakat Zeynep Ergül, engelliliği sırf maddi kazanç için kullanmıyor; aynı zamanda engellilik onun suçlarını gizleyen bir kamuflaj. Zeynep, toplumun engellilere atfettiği muhtaç, aciz, zavallı rolüne öyle ustaca bürünüyor ki kimse bu kadının suç işleyebileceğini aklına bile getirmiyor. Sıkıştığı yerde de engelini kullanarak yırtmaya çalışıyor, örneğin programda kendisine yöneltilen sorular işine gelmiyorsa, duyamamış gibi yapıyordu.

Programdaki her ayrıntıyı tek tek irdeleyip yazıyı uzun tutmak istemiyorum. Hikâyenin tek cümlelik özeti, engelliliğin her kapıyı açabileceğini bir şekilde fark etmiş bir kadın bundan yararlanarak maddi, manevi kazanç elde etmiş.

Toplumun engelli" hassasiyetini" suiistimal ettiği için bu kadını suçlayabiliriz ama bunu yaparak asıl sorunu göz ardı etmiş oluruz. Bu kadının gerçekten engelli olup olmaması değil mevzu. Asıl mesele, toplumda engelli denince, akan suların durması. Engellilerin masum, aciz, iyi

[Buraya yazın]

niyetli ve her durumda haklı görülmesi, engellilerin dokunulmazlığı ve sorgulanamazlığı suiistimale açık bir durum. “Toplumdaki engelliler acizdir, güçsüzdür, melektir.” algısına, engellilere sunulan olanakların tümüyle maddi yardım odaklı olmasına karşı olmamızın sebeplerinden biri de bu; engelliliğin, bir sömürü aracına dönüşmesinin önüne geçmek istememiz. Engellilerle, engelli olmayanlar arasındaki eşitsizliği haklar bazında bir eşitlik sağlamak yerine, engellilere birtakım ayrıcalıklar tanıyarak gidermeye çalıştığımızda, engellilere tanınan bu imtiyazlarda nemalanmayı kendine hak görenler daima olacaktır.

6. BEYAZ BASTON VE ERİŞİLEBİLİRLİK FESTİVALİ'NDEN İZLENİMLER

AH SOKAKLARDA ÖZGÜRCE YÜRÜMEK VAR

Habil Bozkurt

bozkurthabil@gmail.com

Sayı: 71, Ocak 2020

Ben Engelsiz Erişim'i, EEEH Dergi vesilesiyle tanıdım. Festivalden haberdar olmamı da yine EEEH Dergi sağladı. 2017 senesinde festivale katılmaya niyet ettimse de, o sırada geçirdiğim hafif bir grip sebebiyle, o seneki festivale katılmam mümkün olmadı. 2018 senesine geldiğimizde, ne yapıp yapıp o yılki festivale katılmayı kafama koymuştum. Vakit kaybetmeden mail'ime gönderilen festivale katılım formunu doldurdum. Çok geçmeden, Engelsiz Erişim'den Mürşide Abla beni aradı. Bu arada Engelsiz Erişim'le ilk ciddi teması da kurmuş oldum. Ve nihayet, festival günü gelip çattı. Daha evvel çeşitli vesilelerle İstanbul'da bulunduğum için İstanbul'a gidip festival alanına ulaşmam hiç zor olmadı. Daha festival alanına inen yokuşun başında bana; "İyi ki buradayım." dedirten bir havayla karşılaştım.

Festival alanına ulaştığımda, Engin Abiler meşhur "Hey belediye baksana!" şarkısını söylüyorlardı. Oldum olası yüksek sesli sloganlarla aram olmadığı için işin burasında biraz acemilik yaşadım. Bereket slogan faslı çabuk bitti de, stantları gezmeye başlayabildik. Neredeyse 7x24 sesini kullandığım Yelda ile tanıştım. Marangoz Sadık Abi'yle, bilişimden Sarper Abi'yle, tamir standından Adem Abi'yle, Engin Abi'yle ve daha şu an hatırlayamadığım birçok isimle unutulmaz bir festival yaşadık. Başta kendimiz olmak üzere, tüm dünyaya esas engelin zihinlerde olduğunu bir kez daha haykırdık.

2019 senesi festivali, benim için daha başka bir ehemmiyete sahipti. Çünkü bu senenin yaz aylarında Engelsiz Erişim'e üye olmuşum. Ve bir Engelsiz Erişim üyesi olarak bu seneki festivalde vazife alıp o coşkuyu daha yakından yaşamak istiyordum. Vakit kaybetmeden, geçen sene benimle temasa geçen Mürşide Abla'yı arayıp festivalde bir vazife almak istediğimi

[Buraya yazın]

söyledim. Mürşide Abla, festival komitesinden Sevda Abla'ya benim bu isteğimi iletmiş. Sevda Abla da bunu uygun bulmuş olacak ki kısa süre sonra festivalle alakalı whatsapp gruplarına üyeliğim yapıldı. Ve oyun standında vazifeli olduğum bana bildirildi. Oyun ve oyuncaklar bu hayatta en uzak olduğum şeyler oldukları için üzerime düşen vazifeyi layıkıyla yapıp yapamayacağım hususunda tereddüde düştüm. Kendim oynamayı bilmediğim oyun ve oyuncakları, bulunduğum standı ziyaret eden insanlara nasıl anlatacaktım? Neyseki, stantta benimle beraber, satranç şampiyonlukları bulunan Levent Abi vardı. Onun rahatlatıcı telkinleri sayesinde, biraz kendime güvenim geldi. Festivalin hazırlık safhası da, en az festival kadar kıymetliydi benim için.

Bugünden o günlere bakıyorum da; "Bu seneki festivali nasıl daha erişilebilir hale getirebiliriz?" diye konuşurken, aslında hayatı erişilebilir hale getirmeyi konuşmuşuz. Mesela, stantların yerlerini betimleyen hoparlörler, erişim yönergeleri, hepsi birbirinden erişilebilir stantlar... Tüm bunları festivalle sınırlı bırakmayıp hayata geçirebilsek, hayatımız ne kadar kolaylaşır bir düşünün. Neyse, ben fazla gevezelik etmeden, festival izlenimlerini anlatmaya başlayayım. Öncelikle, şunu söylemeliyim ki istisnasız her stant daha erişilebilir hayat hayalinin ete kemiğe bürünmüş haliydi. Geçen festivallerden farklı olarak "sağlık standı" ve "harita standı", öne çıkan stantlardan oldu. Ürünlerinde Braille etiket bulunduran "Doksan Tekstil" ve görme engelli teknolojilerinin ülkemizdeki distribütörlüğünü yapan Braille Teknik gibi firmalar da, bu seneki festivalde yer aldılar. Bunun benim için bir güzel yanı da, bu firmaların festivalde yer almalarını, festival hazırlıkları sırasında benim önermiş olmamdı. Tamir standında Adem Abi, bilişim standında Sarper Abi ve diğer stantlardaki arkadaşlar harika işler çıkardılar. Ben de, stant arkadaşım olan Levent Abi ve standımızda bize yardım eden diğer gören arkadaşlar sayesinde, üstüme aldığım vazifeyi yerine getirmeye çalıştım. Bu seneki festival şarkıları da çok farklıydı. Benim en çok aklımda kalan "Beyoğlu'nda Gezersin" şarkısından uyarlanan "Ah Sokaklarda Özgürce Yürümek Var." şarkısı oldu.

Tüm bunlarla beraber, bir öneride bulunmam gerekirse, festivalin farklı engel grupları açısından daha kapsayıcı olması sağlanabilir.

Özetle söylemek gerekirse, Engin Abi'nin ifadesiyle; "Festival aşısı tuttu." ve festival, gün geçtikçe kendini geliştirmeye devam ediyor. Eğer bu festival varlığını devam ettirebilirse, daha çok yeniliklere şahit olacağız. Mesela, bugün Tandem bisikletle attığımız turları, yarın otonom arabalarla atacağız. Bugün Rehber Köpekler Derneği'ni festivalimize misafir ettiğimiz gibi yarın sürücüsüz araba eğitmenlerini misafir edeceğiz. Ve daha gür bir sesle haykıracağız:

"Ah sokaklarda özgürce yürümek var."